

A kiadvány második része betűrendes címmutatón és tárgymutatón kívül azt is feltünteti, hogy mely filmek használhatók fel az alsó-, közép- és felsőfoku oktatásban. Mindezt még a külföldi filmek országok szerinti mutatója és a magyarországi forgalmazók betűrendes címjegyzéke egészíti ki. /Dzs./

... ..

F O L Y Ó I R A T S Z E M L E

144

001.815

Automata indexelő módszerek válogatott bibliográfiai szemléje. -
/A selective bibliographic survey of automatic indexing methods/ -
ARTANDI, S. - Special Libraries, 54.k. 10.sz. 1963.dec. 630-634.p.

Az automata indexelés és kivonatolás célja, hogy a minimumra csökkentse azt a fizikai és szellemi munkát, amely a tároláshoz, majd visszakereséshez szükséges. /Nem tévesztendő össze a gépi kereső rendszerekkel, amelyek emberi munkával készült index tételek vagy egyéb adatok között válogatnak./ Az automata információ feldolgozás alapfeltétele, hogy a dokumentumok szövege géppel olvasható formában /lyukkártya, lyukezalag, mágneses szalag/ legyen meg.

Az automata rendszerek ismertebb típusai:

- A cím indexelés. Legelterjedtebb változata a KWIC index, amely-nél a különböző címekben előforduló kulcsszavak betűrendes elhelyezése az index. Minden cím annyi helyen fordul elő, ahány kulcsszót tartalmaz, legtöbbször a többi kulcsszó kíséretében. Vélemények szerint a cím szavai csak 50-70 százalékban felelnek meg a tartalom kifejező-jeként.

- Pontos szavak és mondatok alapján. Az automata munka zöme a szövegben előforduló szavak gyakoriságát, helyét, sorrendjét veszi figyelembe. Ez megállapítható úgy, hogy az adott szöveget összehasonlitják egy szójegyzékkel, vagy megvizsgálják statisztikailag.

- Jelentéstani és nyelvi elemzés. A szövegben előforduló bizonyos szavak alapján megállapítható, hogy az milyen kategóriába tartozik. Más módszer, hogy az előforduló szópárok /vagy egymással összefüggő szavak/ utján határozzák meg a tárgyköröket. A szövegben kereshetők bizonyos szavak, egy vagy több szócsoport vagy a szócsoportok egy vagy több tagjának szimultán előfordulása is. /B.S./

145

001.815:65.011.54:681.142-523.8

A LUHN-féle KWIC-indexelés öt éve. - /Fünf Jahre KWIC-Indexing nach H.F. LUHN/ - SCHNEIDER, K. - Nachrichten für Dokumentation, 14.k. 4.sz. 1963.dec. 200-205.p.

A tudományos tájékoztatás kérdéseiről tartott washingtoni konferencián 1958-ban mutatta be H.F. LOHN, az IBM-cég kutatója, az általa kidolgozott gépi indexelő és bibliográfia-előállító eljárást. Az azóta eltelt öt év alatt a KWIC-Indexing (=Keyword-in-Context Indexing) = a szöveg részletes kulcsszavakkal való indexelése/ a gyors-tájékoztatás jól bevált eszköze lett. Lényege az, hogy a dokumentum címéből meghatározott terjedelmű szeleteket metszenek ki, s e szeletekben levő jelentős szavak képezik az index vezérszavait. Az elektronikus adatfeldolgozó gép a szeleteket úgy közzli egymás alatti sorokban, hogy a vezérszavak egy oszlopba kerülnek, tehát a szövegből vizuálisan kiugranak. Ezzel az eljárással készültek egyes nemperiodikus publikációk /pl. Dissertations in physics/ indexei, valamint így állítanak elő több rendszeresen megjelenő bibliográfiai kiadványt /pl. Chemical Titles, Biochemical Title Index, Meteorological and Geostrophysical Titles stb./. Az eljárás az angol nyelv sajátosságain /összetett szavak hiánya, jelentéscdetermináló képzőknek a szavak végéhez való csatolása/ alapszik. Más nyelvekben /pl. a németben/ alkalmazása nehézségekkel jár, de megoldásukra irányuló kutatások folyamatban vannak. /O.G./

146

002+659.24:65.011

Szovjet tapasztalatok a tájékoztató szolgálat gazdaságosságának meghatározására. - /Sovetské skusenosti v urcovánim efektnosti informacni práce/ - PODZIMEK, J. - Technická knihovna, 11.sz. 1963. 330-335.p.

Jó tapasztalatokat szerzett az információk anyagok hasznosításával a Sztaropolszkoj Népgazdasági Tanács. Rendszeresen ellenőrzi az információk üzemi felhasználását. Minden üzem két naplót vezet. Az egyikben vezetik a gyártástechnika terén foganatosított propagandaciklokat és tapasztalatcseréket, a másodikban a nyomtatott tájékoztatók használatát ellenőrzik. Az üzemek jelentését a műszaki tájékoztatói központ tartja nyilván. Példákat közöl a különböző üzemekben az így elért megtakarításokra. Ismerteti a használt különféle nyilvántartókartonokat. Az eddigi tapasztalatok alapján a műszaki tájékoztatóanyag hasznosításának ellenőrzésére és gazdaságosságának nyilvántartására tudományos kutatóintézetek esetében a következőket javasolja: 1. a csoportok vezessenek naplót az információk anyag használatáról, 2. a naplóba a bejegyzéseket a műszaki tájékoztatói szakember eszközölje, 3. az információk anyag hasznosítása felől a csoport vezetője, a főmérnök stb. dönt, 4. a fel nem használt információk anyagot a központnak visszaküldik, megjelölve, hogy felhasználására miért nem került sor. /A.Gy./

147

002:621.3

A dokumentáció fejlődése, különös tekintettel az elektrotechnikára. - /Die Entwicklung der Dokumentation besonders in der Elektrotechnik/ - MOULIJN, E. - Elektrotechnische Zeitschrift, Ausgabe B, 15.k. 19.sz. 1963.szept. 537-540.p.

354

Német nyelvterületen elektrotechnikai referálólapot nem találunk, más nyelven azonban 14 elektrotechnikai referáló-lap van, köztük a magyar nyelvű Műszaki Lapszemle Elektrotechnika-Híradástechnika. Azoknak az elektrotechnikai folyóiratoknak a száma, amelyek referátumokat is közölnek: 43.

Az elektrotechnika területén egyrészt a referálólapok, másrészt a referátumokat közlő folyóiratok együttműködésével lehetne növelni a dokumentációs tevékenységet. Amíg azonban a szocialista országokban a dokumentációs intézmények együttműködése államilag szervezett, addig a nyugateurópai országokban az együttműködés önkéntes ill. esetleges. Példa rá a Svájci Államszövetség Műszaki Főiskolája, amely a híradástechnika területén kapcsolatot tart fenn a Német Szövetségi Postával és a Németalföldi Állami Postával.

A nemzetközi dokumentációs munkát a nyelvi különbözőségek megnehezítik, ezeken csak némileg segít az ETO, bár a FID 1963. január 30-i osztályozási ülése elhatározta újabb ETO osztályok képzését, ill. a meglévők finomítását.

Az együttműködés a kapitalista viszonyok között a következő feladatokat kívánja meg:

- el kell készíteni a szakdokumentációs intézetek nyilvántartását,
- ki kell dolgozni a dokumentációs munka technikáját, annak egyéges megszervezését,
- tanácskozássra össze kell ülnie a dokumentációs intézmények képviselőinek.

/Sz.T./

148

002:625.2/.6:65.012.65/437+430.2/

Az NDK és CSSZK sínjárműépítő iparágainak együttműködése az információ és dokumentáció területén. - /Zusammenarbeit auf dem Gebiete der Dokumentation/Information zwischen den Industriezweigen Schienenfahrzeuge der CSSR und der DDR/ - DÜCK, W. - Dokumentation, 11.k. 1.sz. 1964.jan. 4-9.p.

A Német Demokratikus Köztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság sínjárműépítő iparágainak együttműködése során szerzett tapasztalatokról az alábbi beszámolót tették közzé:

A prágai kutatóintézet információ irodája lényegében megfelel az NDK hasonló intézményének, de évi munkatervét nem az intézet, hanem a Műszaki-Gazdasági Információs Intézet adja meg. Az iroda kb. 130 hazai és külföldi szaklapot dolgoz fel. A referátumok átfutási ideje átlag 12 hét. Az iroda a következő kiadványokat jelenteti meg: 1. Új beszerzésű könyvek címjegyzéke /havonta/, 2. dokumentációs kártonok címjegyzéke /hetenként/, 3. "Tátra-hírek", szakfolyóirat /negyedévenként/. A tapasztalatossere eredményeképpen az együttműködés keretében a két információs iroda hathatósan támogatja egymást, és dokumentációs anyagát rendszeresen cseréli.

Az olomouci vasműben tett látogatás hasonló eredményekkel zárult. Itt 105 folyóiratból készítenek referátumokat. Műszaki-gazdasági propagandájuk igen eredményes. Az "Új Technika" napjait rendszeresen megtartják, kiállításokkal, előadásokkal, a film, a foto és a plakát felhasználásával.

Az NDK dokumentációs szervei a tapasztaltak nagy részét saját intézményükben alkalmazni fogják.

/E.F./

149

002:65.011.42

A dokumentációs munkák normázása. - /Zur Praxis der Arbeitsnormung in der Dokumentation/ - HOHNE, H. - Dokumentation, 10.k. 6.sz. 1963.nov. 169-175.p.

A dokumentációs irodák dolgozóival szemben támasztott egyre növekedő követelmények miatt egyre jobb és termelékenyebb munkamódszerekre van szükség. A munkaidő jobb kihasználása és a munkateljesítmény növelése céljából szükség van a munkanormák bevezetésére, annak ellenére, hogy ma még ennek sok ellenzője van.

A dokumentáció technikai munkáinál a normák analitikus-kísérleti úton, illetve analitikus számításokkal állapíthatók meg. A tudományos-dokumentációs munkáknál azonban rendszerint a közép-átlaggal való számítás módszerére van szükség. Vannak olyan munkák is, melyek normázásánál csak a pszichológia, elsősorban a munkapszichológia ismerete segít. Mindezt tervező tudományossággal és nagy körültekintéssel kell végrehajtani.

A cikk ezután részletesen foglalkozik annak megállapításával, milyen dokumentációs munkának milyen elvek szerint állapíthatók meg a normái, részletes táblázatban mutatja be módszerét, pl. a cikkek kikeresésének, a referátum elkészítésének, osztályozásának és korrekturájának normamegállapításánál.

Megállapítása szerint a munkanormák bevezetése lényegesen meg fogja javítani a vezetést és tervezést, a dokumentációs munka szervezését és e munkák teljesítmény szerinti bérezését. /E.F./

150

002.001.8:65.012.22

A dokumentáció-információ, mint kötelesség az üzemvezetés számára. - /Dokumentation und Information als Verpflichtung für die Betriebsleitung/ - LICKERT, H. - Dokumentation, 10.k. 6.sz. 1963. nov. 161-169.p.

Az információ-dokumentáció fontosságát az a tétel bizonyítja legjobban, hogy "... az irodalom kutatása olcsóbb, mint a laboratóriumi kutatás." A NSZEP VI. pártkongresszusa mégis hiába hangsúlyozza e tétel fontosságát, az eredmény nem kielégítő, amiből az NDK-nak évi több millió márkás kára származik.

Az "Új technika tervének" végrehajtásához a dokumentációnak és információnak a közép és nagyüzemi műszaki vezetés és minden tudományos elméleti és kísérleti munka alapvető részévé kell válnia, mind a műszaki-tudományos haladás előkészítésében /I. lépés/, mind annak megvalósításában /II. lépés/, hogy teljes mértékben felhasználhassuk a műszaki haladás legújabb eredményeit.

A legfőbb feladat tehát minden üzemben a tájékoztató iroda felállítás, amely - közvetlenül a műszaki-gazdasági vezetésnek alárendelve - részt vesz az üzemi munkatervék és módszerek kidolgozásában, munkáját az üzem speciális feladataira összpontosítja, a vezetést állandóan tájékoztatja és bekapcsolódik a termelési propagandába is.

Az üzemek vezetőségének tehát kötelessége a tájékoztató irodák

felállítás, berendezése, anyagi támogatása. Nem lehet akadály a tatarékosra való helytelen hivatkozás: az irodák munkája népgazdasági szinten fogja meghozni gyümölcsét. /E.F./

151

002.2:62.001.8

A műszaki könyvek jobb kihasználása. - /Making the most of technical books/ - EASTEAL, E.R. - The Marconi Review, XXVI.k. 151.sz. 1963. 221-224.p.

A könyvnyomtatás feltalálása óta a könyvek szerepe egyre fokozódik, bennük a legfrissebb információ megtalálható, s feleletet adnak azokra a problémákra, amelyek a tudósokat és mérnököket foglalkoztatják. A századforduló óta bizonyos változás történt, különösen a műszaki könyvtárakban, ahol a folyóiratok és kutatási jelentések előtérbe kerültek, mint az információkeresés alapvető része, amely lerövidíti az időt a kutatás és a könyvben való végleges publikálás között. A változás nem csökkenti azonban a könyvnek elsődleges forrásjellegét. Az új felfedezések gyarapodásával egy irányadó műszaki könyv megmutatja a legújabb kutatások eredményét azon tudósok és mérnökök számára, akik más terület specialistái vagy a területtel csak akkor kezdenek foglalkozni.

A legmegfelelőbb könyv kiválasztásához kurrens és retrospektív címjegyzékek tanulmányozása szükséges. A mérnökök általános- és szakkönyvtárakban tanulmányozhatják a British National Bibliography-t, amely közül minden, az Egyesült Királyságban megjelent tudományos és műszaki könyvet. A cikk részletesen elemzi az amerikai Cumulative Book Index-et, a közreadói és könyvkereskedői katalógusokat. Külön foglalkozik a könyvkereskedések kartonszolgáltatásaival, amelyek lehetővé teszik az érdekeltek tájékoztatását.

A könyvszemlének /amelyeket a tudományág ismerője készít/ kritikai értékelést kell adnia. A legjobb szemlék a tudományos társaságok és intézetek szakfolyóirataiban találhatók. A legtöbb könyvtár rendelkezik a megfelelő számú folyóirattal, amelyek lehetővé teszik a könyvtermés feletti áttekintést is.

A műszaki tájékoztató tevékenység növekedésével a kutatók és mérnökök olyan szolgáltatást várnak, amely megoldandó feladatok segítésére a legmegfelelőbb könyvanyaghoz segíti hozzá őket.

152

002.6+659.2

Az üzemi tájékoztatás ésszerűsítése. - /Rationalisierung des betrieblichen Informationswesens/ - UYTTERSCHAUT, L. - Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 12.k. 2.sz. 1963.dec. 69-70.p.

Az utolsó évtizedben bekövetkezett változások a gazdasági élet irányítóival szemben magasabb követelményeket támasztanak: a vezetőképesség mellett biztos alapműveltség, a gazdasági élet átfogó szemlélete, érzék a piachoz, saját üzemmél és a többi vállalatokkal való szoros kapcsolat szükséges. Ez felveti az iparvállalatok tájékoztatósi igényeinek kérdését.

Számos vállalatnál azonban nem ismerik a tájékoztatás lehetőségeit, az irodalomkutatások, bibliográfiák, figyelők felhasználását. Örvendetes, hogy a vezetők érdeklődése - bár egyelőre még kissé lassan - de fokozatosan növekszik az európai dokumentációs intézmények munkája iránt /DGD, ASLIB, NIDER stb./.

Megoldási javaslatok:

- hivatásos szaktanácsadó, dokumentalista alkalmazása a vállalatoknál, mellékfoglalkozású tájékoztatók "amatőr" munkájának fokozatos megszüntetése,
- az üzemi tájékoztató osztályok épüljenek a dokumentáció egész szervezetébe, a centralizált vezetés érdekében. Ahol jólműködő decentralizált információ van, ott a koordinálás megteremtése,
- egységes dokumentációs módszerek alkalmazása az üzemekben /ETC, szabadalom nyilvántartás stb./,
- az üzemi tájékoztatóhelyek önállóságának fenntartásával együttműködés az ésszerű és válogatott referáló szolgáltatásban,
- a központi tevékenység, gépi nyilvántartási kísérletek stb. anyagi támogatása. /Sz.T./

153

002.6:656

Közlekedésügyi dokumentációs központ felállítása. - /Zur Einrichtung einer zentralen Informationsstelle für Verkehrsfragen/ - SPÄR-KUELE, H. - Kurzanzeige aus dem Schrifttum für das Eisenbahnwesen, 11.k. 12.sz. 1963.dec. 453-454.p.

A dokumentációt és annak aktív formáját, a tájékoztatást még mindig lebecsülik és nem az ésszerű munkavégzés legfontosabb forrásának, hanem inkább csak technikai feladatnak tekintik. A Szovjetunió már felismerte a tájékoztatás fontosságát, a mérnökihiány szükségessé tette, hogy olyan eszközökhöz folyamodjanak, melyek munkájukat hatékonyabbá és gazdaságosabbá teszik. Az USA-ban egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek a különböző iparágban szétszórt dokumentációs tevékenység koordinálására.

Nyugat-Európában a cél decentralizált, de koordinált dokumentáció kell hogy legyen. Az NSZK-ban ez a megfontolás vezetett egy olyan intézet felállításához, amely maga nem végez dokumentációs tevékenységet, hanem csak koordinál. A közlekedésügyi területén négy éve törekszenek a dokumentáció koordinálására. A Német Dokumentációs Társaság 1961-ben "Közlekedés-dokumentációs" bizottságot létesített, amelynek feladata a továbbfejlesztéshez szükséges irányelvek felállítása, ahol minden, e területre vonatkozó információ teljességgel megtalálható. Ennek érdekében a bizottság megbizta az aacheni Racionalizálási Kutató Intézetet, hogy a közlekedés területén működő valamennyi dokumentációs intézmény teljesítőképeségét vizsgálja felül, a kölni Közlekedéstudományi Intézetet pedig, hogy a "közlekedés" fogalmának tudományos definíciója mellett készítse el a közlekedés valamennyi fő-, rész- és határterületének egységes fogalomrendszerét. Az aacheni intézet jelentése szerint az NSZK-ban 90 dokumentációs szerv működik, ezek munkája fogja a tervezett központi tájékoztató információs bázisát képezni. A kölni intézet egyelőre 10 csoportra osztotta a közlekedés körébe tartozó fogalmakat.

A bizottság munkája még folyik.

/Dzs./

Nevek, jelölések és helységnevek fordítása az orosz nyelvű szövegből. - /Die Transliteration von Namen, Bezeichnungen und Orten aus der russischen Sprache/ - WINKLER, J. - Dokumentation, 11.k. 1.sz. 1964.jan. 10-13.p.

Az orosz nyelvből való egységes szellemű fordítás érdekében az alábbiakat kell szem előtt tartani:

1. Szovjet szerzők neveinek fordításánál a fonetikus átírás /transzkripció/ helytelen, félreérthető, s a nevek visszafordításával való egyeztetése szinte lehetetlen. Ezért az 1899-ben előírt transliterációt kell alkalmazni, amelyet az ISO szabvány is ajánl.

2. Nem szovjet állampolgárságu szerzők neveinek fordításával, mivel az idegen neveket az oroszban fonetikusán írják, s így pl. a FUHL, FOOL és FOULE névnek az oroszban egyetlen alakja van, ki kell kutatnunk az eredeti nevet és eredeti formájában transliterálnunk.

3. Gyárak, intézetek és hasonlók fordításánál a megnevezéseket nem szabad lefordítanunk, mert ez félreértésekre adhat okot, hanem az eredeti elnevezést kell transliterálva idéznünk. A fordítást, ha kell, lábjegyzetben közöljük.

4. Szovjet területen fekvő helységneveket transliterálnunk kell. Nem szovjet helységnevek esetében az eredeti nevet mindenképpen ki kell kutatnunk és a fordításban az eredeti helységnevet kell használnunk.

5. Szovjet helységnevek melléknévi formájának fordításánál is minden esetben ki kell derítenünk, hogy a melléknév melyik helységnévtől származik. Ha ez nem lehetséges, az eredeti alakot kell transliterálnunk.

6. A szovjet műszaki rövidítések, típusjelzések értelmét, jelentését minden esetben közölnie kell a fordításnak. /E.F./

Kölcsönzési nyilvántartás számítógéppel. - /Circulation control by computer/ - GIBSON, R.W. - RANDALL, G.E. - Special Libraries, 54.k. 6.sz. 1963.jul. 333-338.p.

Egy műszaki kutatóintézet 20 000 kötetes könyvtárának kölcsönzési nyilvántartását 1962 óta IBM 1401-es elektronikus számítógéppel munkálják. Minden könyvről egy gépi lyukkártya készül, mely a következő adatokat tartalmazza: azonossági szám, szerző neve, cím /rövidítve/. A kártya elkészítése az egész rendszerben az egyedüli emberi munka. A kártya a könyv tasakjában van. Kölcsönzéskor kivesszik, rávezetik a dátumot és a kölcsönző személy azonossági számát, s az illető aláírja. E kártyák alapján bonyolítja le a számítógép az egész nyilvántartási eljárást. A kikölcsönzött könyvek kártyáinak adatait besorolja a szalagon tárolt kölcsönzési nyilvántartásba. A visszahozott könyvek kártyáinak alapján törli a nyilvántartásból azoknak az adatait. Így a szalagon tárolt kölcsönzési nyilvántartást minden héten a tényleges állapotnak megfelelő állapotba hozza, s utána jegyzékeket készít belőle. Az egyik jegyzék a szerzők neve,

a másik a kölcsönzők azonossági számai szerinti sorrendben tartalmazza a kintlévő könyvanyagot. Jegyzék készül a lejárt kölcsönzésekről, a hosszabbításokról, az igényelt könyvekről, a fenntartott könyvekről stb. Elkészíti továbbá a gép a reklamációkat, a kintlévő könyvek új kölcsönzési kártyáit, valamint annak feljegyzését, hogy melyik könyv hányszor lett kikölcsönözve. A rendszer előnye, hogy mindez automatikusan készül emberi tévedések kiküszöbölésével. /O.G./

156

024.68/420/

A National Lending Library for Science and Technology /NLL/ tevékenysége. - /The National Lending Library for Science and Technology, Boston Spa, Yorkshire, England/ - TORTZEN, V. - Libri, 13.k. 2.sz. 1963. 118-126.p.

Az Advisory Council on Scientific Policy 1950-ben bizottságot hozott létre a tudományos irodalmi igény ellátására, beleértve a beszerzést és könyvtárközi kölcsönzést is. Az NLL létrehozását az a körülmény siettette, hogy az orosz nyelvű műszaki folyóiratok 50 %-a Angliába beérkezik, de legnagyobb részük nem hozzáférhető. 1956-ban született egy könyvtárközi kölcsönzési egység; 1961-62-ben pedig már napi 4 tonna könyvtári anyagot szállítottak Yorkshiresbe, és 1962. november 5-én hivatalosan is megnyitották az NLL-t. Az a gyorsaság, amivel a kormányzat létrehozta a könyvtárat, mutatja a könyvtárnak és tájékoztatásnak elismerten fontos szerepét az állami kutatási programban.

Az előkészületek háttérében az a jól megtervezett program állt, mely célul tűzte a tudományos irodalommal való ellátottság jobb megszervezését - egészen az olvasó otthonáig biztosítva azt. Olcsóbbnak tűnt egy gyűjtemény létesítése szükségszerű duplicitásokkal. A könyvtár telepítésénél figyelemmel voltak a kölcsönzési forgalom várható növekedésére /pl. 100 év múlva 12-18 millió kötetre tervezik az állományt.

A gyűjtemények kialakításánál a célkitűzés: a tudományos és műszaki élet szakembereinek ellátása kurrens irodalommal. De a könyvtár nemcsak gyűjt, hanem referál is; segédkönyveket szerkeszt az irodalom használatának elősegítésére. Közvetlen feladata: a tudományos és műszaki irodalom gyűjtése angol és idegen nyelveken. A gyűjtemény többsége periódikákból áll. Különös gondot törekszik az orosz nyelvű irodalom /periódika és könyv/ teljes mérvű beszerzésére.

Sajátos feladata az orosz nyelvű szakirodalom angol nyelvű fordításának kezelése, mely kölcsönözhető, vagy másolatban megvásárolható. Elősegíti az orosz nyelvű periódikák teljes mérvű fordítását is. Kooperál az angol és északamerikai fordításnyilvántartó szervezetekkel is.

A további tervek szerint az NLL a szakkönyvtárakban ritkán vagy alig használt kiadványoknak is gyűjtőhelye lesz.

Jelenlegi állománya: könyv: 55 000 kötet, periódika: 370 000 kötet, 14 000 féleség, fordítás: 50 000 db.

Az állomány nyilvántartását illetően egyszerű, gyors és költségmentes megoldásokhoz folyamodtak. Pl. a PB reportok esetében a U.S. Government Research Reports kumulatív bibliográfiáját használják

nyilvántartási forrásnak. Könyveknél a betürendes elrendezési polc a nyilvántartási eszköz utalók alkalmazásával. Csak az orosz nyelvű könyvekről áll rendelkezésre kartonrendszerű betürendes és ETO katalógus. A folyóiratok nyilvántartása lyukkártya segítségével történik, mely egyben beszerzés, rendelés, ellenőrzés, indexelés céljára is szolgál. /Saját gépparkja van./

Kb. 1700 szakkönyvtárral, egyetemi könyvtárral tart k ö l - c s ö n z é s i kapcsolatot. A kérések posta és telex útján érkeznek. Kölcsönöz eredeti anyagot és xerox másolatot. Célkitűzésének megfelelően kiegészíti és nem helyettesíti a meglévő könyvtárközi kölcsönzési rendszert.

Fejlődésének további perspektívája a nemzeti könyvtárközi kölcsönzésnek kiszélesítése nemzetközi méretűvé. /D.É./

157

025.003.12

Költséganalízis egy műszaki könyvtári részlegben. - /Cost analysis in a technical services division/ - WYNAR, D. - Library Resources and Technical Services, 7.k. 4.sz. 1963. 312-326.p.

A Denveri Egyetemi Könyvtár műszaki részlegében költségelemzést végeztek abból a célból, hogy szabványos értékeknek tekinthető adatokat nyerjenek az egy beszerzett kötettel kapcsolatos kiadásokra vonatkozóan. Felmérték mindazoknak a műveleteknek a költségeit, melyek ahhoz szükségesek, hogy a könyv olvasásra kész állapotban a helyére kerüljön. A vizsgálat alapján összeállított végső összesítés a következő:

	Idő		Költség
	óra	perc mp.	
Beszerzési csoport	37	54	1.03
Katalogizálási csoport	72	40	2.74
Mechanikai előkészítés	6	48	.15
Anyagköltségek			.41
Összesen:	1	57 22	4.33

A vizsgálat csak szakkönyvekre vonatkozott. A részletezést fel-tüntető táblázatokban a költségtételek kvalifikált és adminisztratív munkaerők időadatai szerinti bontásban szerepelnek. A költségek a közvetett munkákra is kiterjednek, tehát levelezés, a munkához szükséges olvasás, rendezési munkák stb. Az újrakatalogizálás és törlés szintén szerepel a munkák között. A mechanikai előkészítés magában foglalja a könyvek köttetését és a könyvtári jelzet alkalmazását, tasakolást stb. Az anyagköltségekben benne foglaltatik a fenti munkákhoz szükséges bibliográfiai folyóiratok beszerzési ára is. /Részletes felsorolás megadva/.

A vizsgálat részletesebb volt az eddig végzett hasonló vizsgálatoknál. A régebben kapott hasonló adatok 1.76 és 7.00 ¢ között mozgottak, 1 kötetre vonatkoztatva. /P.F./

158

025.135:681.142-523.8

Egy számítógépvártó cég könyvtárának kísérletei az információ-
visszakeresés területén. - /A computer library's approach to informa-
tion retrieval/ - WHITE, S.P. - WALSH, J. - Special Libraries, 54.k.
6.sz. 1963. júl.-aug. 345-348.p.

Az elektronikus számítógépeknek a könyvtári munkában való fel-
használásra irányuló kísérleteket végez az egyik amerikai számítógé-
pépvártó cég könyvtára. Eredményeik ezek:

A könyvtári kötet-katalógus készítésére, valamint folyóiratcik-
kek permütált cím-indexének előállítására vonatkozó kísérleteket ke-
zdeni nem látszott érdekesnek, mivel ilyesmivel már több más könyvtár
foglalkozik. Esért kutatási területként a referálófolyóirat-indexe-
lést választották. Megvizsgálták, hogy az "Abstracts of Computer Li-
terature" referálószemléhez minő index lenne a legmegfelelőbb és
ezek készítéséhez miként lehet elektronikus adatfeldolgozógépet fel-
használni. A feldolgozandó irodalmi anyag jellege és tárgyi nomenkla-
turája arra készítetett, hogy elvessek az index-szavaknak géppel való
automatikus előállítását - mint ez a key-word-in-context típusú eljá-
rásoknál történik, s ezt a munkát emberi tevékenységként végeztessék.
A gépet csak az index összeállításához vették igénybe. Így készült
az "Abstracts of Computer Literature" szerzői és tárgyi indexe. Ki-
sérleteket folytatnak az elektronikus adatfeldolgozógépek informá-
cióvisszakereséséhez, valamint más könyvtári munkákhoz való felhasz-
nálására vonatkozólag is. /O.G./

159

025.45:621.3

Az Egyszeres Tizedes Osztályozás különös tekintettel az elektro-
technikára. - /Die Dezimalklassifikation mit besonderer Berücksichti-
gung der Elektrotechnik/ - MOULIJN, E. - ETZ Elektrotechnische Zeit-
schrift B, 15.k. 18.sz. 1963. szept. 2. 507-510.p.

Az ETO-nak az elektrotechnikát jelző 621.3 alosztálya fejlődése
során sok esetben tekintettel volt nemcsak a technika és tudomány új
eredményeire, hanem használati kívánságára is.

Az ETO revíziójának szüksége a II. világháború után egyre több,
dokumentalistákból és a szakterület szakértőiből álló bizottságot és
albizottságot hívott életre. Az elektrotechnikai bizottságban /FID
C 621.3/ jelenleg 22 nemzet képviselői dolgoznak. Az egyes változá-
sokra vonatkozó javaslatokat nyilvánosságra hozatalukig lehetőleg
több érdekelt bevonásával gondosan feltülvizsgálják, ennek ellenére
gyakran található bennük kettősség, félreértés, sőt hiba is. Ebből
is kitűnik, hogy egyes egyéni ún. partikuláris szakrendszerek meny-
nyi hiányosságot mutathatnak.

A Nemzetközi Elektrotechnikai Szakosó Bizottság már az 1951. évi
római FID konferencián javaslatot tett "villamos információ-technika"
szak létesítésére, ami akkoriban azonban nem talált visszhangra.

1962-ben végzett vizsgálatok alapján kitűnt, hogy a legterhel-
tebb osztályok a 3 Táradalomtudomány /19,1 %/, 5 Természettudomány
/17,2 %/ és 6 Alkalmazott tudományok /45,4 %/. A Központi Szakosó

362

Bizottság elhatározta, hogy az amugyis párhuzamos beosztású 4 Nyelvtudomány /1,8 %/ és 8 Irodalomtudomány /1 %/ osztályokat összevonja és így a 4 osztályt újabb szakcsoportok számára felszabadítja.

A Központi Szakozó Bizottság 1963. január 30-án ült össze a Nemzetközi Elektrotechnikai Szakozó Bizottsággal az utóbbi kívánságainak meghallgatására. Itt a németalföldi bizottság két javaslatot nyújtott be, melyeket nemzetközileg még nem tárgyaltak le. Az egyik az információ-technika szakcsoport létesítése az alábbi durva felosztásban:

- 1 információ általában
- 2 az adatfeldolgozás elemei
- 4 távközlés
- 5 mérés- és szabályozástechnika, automatizálás
- 6 gépi számolás, adatfeldolgozó gépek

A másik javaslat az eddig egymástól meglehetősen független energia fajták összevonását célozza.

Hosszas tárgyalások után elhatározták egy új "információ-tudomány" szakcsoport létesítését és a kidolgozás irányítására az angol szabvány bizottságot kérték fel. /Dzs./

160

025.46/494/:677.8

Svájci textilkészítési szakrendszer. - /Die SKT, eine schweizerische Klassifikation der Textilveredlung/ - CUCHE, E. - Textil-Rundschaun, 18.k. 9.sz. 1963.szept. 479-483.p.

A Svájci Textilipari Dokumentációs Bizottság hosszas huzavona után három évvel ezelőtt elhatározta az új svájci textilkészítési szakrendszer /SKT = Schweizerische Klassifikation Textilveredlung/ használatát. Hátránya, hogy nem nemzetközi, ezzel szemben könnyen kezelhető és logikusan tagolt. Az ETO-hoz hasonlóan fő- és alosztályokra, valamint közös alosztásokra oszlik. Bár az SKT és az ETO alapelvei ezek szerint egyezők, az ETO-val ellentétben - ahol, ha nem is következetesen, az osztályok rendszerint a tárgyat jelölik, - az SKT szerint az osztályok jelzik az eljárásokat és a közös alosztások a szempontok, anyagok, gépek, segédesszközök jelölésére szolgálnak. Az ETO-val ellentétben a közös alosztások önállóan, vagy egymással viszonyítva is állhatnak. További bővítése hosszú időre előre biztosítva van.

Az SKT csak a textilkészítésre használható. Ahol egyéb tárgykörök osztályozására is szükség van, a legcélszerűbb a kétféle anyagot külön katalógusokban tartani és a cédulákon az ETO, ill. SKT betűjeleket is feltüntetni. /Dzs./

161

026+331.874

A szocialista munkabrigádokkal. - /S brigádami socialistickeg práce/ - GOJDIČOVA, M. - Citatel, 15.k. 11.sz. 1963. 391-392.p.

Az eperjesi könyvtár elhatározta, hogy támogatja a szocialista munkabrigádokat. Evégből részletesen megvitatták a lehetséges kapcso-

latokat, azonkívül tájékoztak más könyvtárak tapasztalatai felől is. Ezidőszereint három brigádot patronálnak, de számukat még növelni fogják. Kezdetben legmegfelelőbb formának a könyvtárosnak a brigádban tett látogatása bizonyult. Azóta a brigád egy-egy kijelölt tagja jár a könyvtárba és kölcsön veszi a tagok számára a szakkönyveket. További hasznos formája a közös munkának a brigád meghívása a könyvtár által más olvasók számára rendezett beszélgetési alkalmakra. Ez a forma vált be leginkább. Igen célszerűnek bizonyult a gondoskodásnak az a módja, amikor a brigádokat különféle bibliográfiai anyagokkal látták el. Legujabban a könyvtárosok résztvesznek az üzemek termelési értekezletein. A jövőben is ez lesz a legmegfelelőbb formája az együttműködésnek. Ettől függetlenül azonban minden könyvtáros saját módszereket is kereshet. /A.Gy./

162

026+659.24

MARRON, H.: Tudományos könyvtárak. Centralizálás és decentralizálás.-/Science Libraries. Consolidated/Departmental./ - Physics Today, 1963. 7.sz. 34-39.p.

A nagy központi könyvtárak feladata az irodalom teljességének beszerzése mellett a széleskörű dokumentációs munka ellátása, amihez gyakorlott személyzete révén, a lehetőségei megvan. Kis könyvtárak /szatelit könyvtárak/ gyűjtőköre szűk, éppen ezért igénylik a központi könyvtár által kiadott dokumentációs anyagot.

A tájékoztatás szempontjából fontosak a kutatási jelentések. Bár rövid életűek, mert anyaguk egy része később cikkekben majd könyvekben kerül feldolgozásra, jelentőségük nagy, mert részeredményeket, negatív eredményeket és az eljárások teljes folyamatát csak ezek adják meg. A jelentések azonban igen drágák.

Az irodalom növekedésével a referáló lapok jelentősége is megnövekedett. 1951-től 59-ig a referáló lapok száma 1400-ról 2100-ra emelkedett.

Az USA-ban 492 tudományos és műszaki referáló szolgálat működik, ebből 188 orvosi /egészségügyi/, 145 műszaki /technológiai/ és 151 matematikai, kémiai, fizikai, mezőgazdasági anyagot tartalmaz. A referáló lapok ára 0-tól 6.000 \$ évente. Mindezek ellenére a referáló lapok nem tartalmazzák a teljes könyv és folyóirat anyagot sem, de nem tartalmazzák a fent említett jelentések anyagát sem.

A dokumentációs tevékenység gyorsítására és a válogatás megkönnyítésére okvetlen szükség volna gépi felszerelésre, de jelenleg a célnak megfelelő sincsen. Az anyag növekedése és a technikai felszerelés hiánya még inkább szükségessé teszi a központi könyvtárak szervezett és jól irányított dokumentációs tevékenységét, ahol a műszaki és tudományos munkaerők közreműködése biztosítja az anyag gazdaságos kihasználását.

A dokumentációs anyag felhasználása változó, függ a kutatók és mérnökök munkamódszerétől is. A Case Institute of Technology of Physics and Chemistry kimutatta, hogy 10 legtöbbet olvasott folyóirat tanulmányozása 50 %-át teszi ki az olvasási időnek és az összolvasásnak csak 10 %-a történik a könyvtárban.

A nagy központi gyűjteményekben a teljességre való törekvés he-

lyes, mégis a kis könyvtár az, amely ebből az anyagból válogatva, inkább tudja az érdeklődők kezébe adni a megfelelő irodalmat. Így a nagy könyvtáraknak kölcsönzés és szolgáltatás /dokumentáció/ formájában kell támogatni a kis könyvtárakat. A központi könyvtárak 1. szerezenek be sok példányt a várhatóan sokat használt irodalomból, 2. szerezenek be egy példányt a feltehetően szükséges irodalomból, 3. más anyagot csak kérésre szerezenek be, 4. ritkán használt irodalmat csak mikrokártyákon szerezzék be.

Ha a központi könyvtár jó könyvtári és dokumentációs anyaggal rendelkezik, akkor a kis könyvtárak tudni fogják, hogy hová forduljanak megfelelő anyagért.

A központi könyvtárak információs-tudományos munkatársainak feladata a megfelelő irodalom gyűjtése, beszerzése és szétosztása. Kis könyvtárak ne tartsanak csak kurrens anyagot, a régi anyag adminisztratív munkája olyan teher, amit a kislétszámú intézeti könyvtár nem visel el, a szakirodalmi archívum szerepe a nagykönyvtáraké.

Az anyag tárolására a mikrokártya a legmegfelelőbb /jelenleg/ egyedüli rendelkezésre álló technikai eszköz. /G.E./

163

026:62/437/

Közös uton /A csehszlovák műszaki könyvtárak helyzete és tevékenysége/ - /Wspólna droga/ - KLKA, J. - Bibliotekarz, 12.sz. 1963. III. 358-365.p.

A csehszlovák műszaki-tudományos könyvtárak szekciójának elnöke cikkében - a lengyel és csehszlovák könyvtárak együttműködése kapcsán - ismerteti a csehszlovák műszaki könyvtárak fejlődését és munkáját. Rövid visszpillantást tesz a háboru előtti állapotra, majd részletesen foglalkozik a felszabadulás utáni egyes fejlődési szakaszokkal és a jelenlegi helyzettel.

Az 1959-ben hozott törvény és az ezt követő 606/MT határozat szabályozza a könyvtárak műszaki-gazdasági tájékoztató feladatát. Ez alapján vázolja a könyvtárak tevékenységének jellemző vonásait és főfeladatait. A műszaki és gazdasági tájékoztató központok irányító és koordináló szerve Csehszlovákiában a Tudomány és Technika Fejlesztésének Állami Bizottsága. Azzal, hogy a műszaki könyvtárak a technikai és gazdasági tájékoztatás láncszemévé váltak, működésük új tartalmat kaptak - s ezt a cikk közelebbről elemzi. Az információs szolgálat nagyobb egységei - szakmai központok - mellett ma már egyre jelentősebb szerepet kapnak az üzemi, sőt üzemen belüli információs részlegek.

A cikk vázolja az üzemi tájékoztató szervek propaganda munkájának keretét és végül utal a KGST országok együttműködésének fontosságára e téren. /B.J./

164

027+374.1:023

Könyvtár és képzettség.- /Bücherei und Bildung/ - SICHELSCHMIDT, G.- Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 12.k. 2.sz. 1963.dec. 46-48.p.

A könyvtárostól sokáig egyetemes képzettséget követeltek, amelyet azonban gyakran neveztek egyetemes félműveltségnek. Korunkban minden területen általános a specializálódás. A könyvtárosok képzését szolgáló néhány esztendő alatt nem lehetséges a tudomány és irodalom teljességének megismerése. Ez a tény megerősíti az állandó továbbképzés szükségességét.

A könyvtáros legfontosabb tulajdonsága a kritikai érzékkel párosuló érdeklődés: mindig és mindent tanulmányozni kell, ami az olvasó várható kérdéseire feleletet adhat. Emellett mélyedjen el a könyvtártudomány problémáiba is. Legalább ezen a területen ne legyen dilettáns. Sajnálatos, hogy a könyvtárosok nagy része nem olvassa a könyvtári és dokumentációs szakfolyóiratokat, és nem vesz részt a problémák megoldásában, valamint a megszokott konvenciók revideálásában.

A könyvtáraknak és könyvtárosoknak ma két feladata van:

- az emberek kulturális-szakmai érdeklődésének felkeltése,
- a tömegek szakképzésének a segítése. /Sz.T./

165

026/027:003.6

A könyvtárak egységes jelölése. - /Einheitliche Bibliothekssymbole/ - ROLOFF, H. - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 78.k. 2.sz. 1964.febr. 72-82.p.

A bibliográfiákban, központi katalógusokban, a könyvtárközi kölcsönzési nyilvántartásokban a könyvtárak elnevezéseit rendszerint rövidítésekben adják meg. Ilyen esetekben célszerű lenne egységesen, nemzetközileg elfogadott jelölést alkalmazni.

Egy könyvtár jelölésénél számbajöhető elemek:

- az ország jele, betűszimbóllummal pl. D, = Németország
- országrész, kerület jele, betűszimbóllum pl. D,D = Németország, NDK
D,B = Németország, NSZK
- város, község jele, betűszimbóllummal pl. Lpz = Leipzig
Ffm = Frankfurt/Main
- könyvtár típusok jele, számszimbóllummal pl.:

1-9 állami, nemzeti, országos könyvtár
10-19 egyetemi, főiskolai
20-29 tudományos és városi
30-199 intézeti és szakkönyvtár
200-499 közművelődési
500-tól egyéb könyvtár félésegek

- egyes könyvtárak jele, számszimbóllummal az adott típuszámon belül.

Ezek segítségével tehát pl.

D,D 1 Lpz = Németország, NDK, Leipzig, Deutsche Bücherei /állami, nemzeti/

D,B 36 Ffm = Németország, NSZK, Frankfurt/Main, a Német Archeológiai Intézet könyvtára /szakkönyvtár/

GB, 200 Bm = Nagybritannia, Birmingham, Városi Nyilvános Könyvtár. /Sz.T./

166

027.4:65.011.4

Racionalizálás a közkönyvtárakban. - /Rationalisierungsmassnahmen im öffentlichen Büchereiwesen/ - KLEYE, A. - Nachrichten für Dokumentation, 14.k. 4.sz. 1963.dec. 206-207.p.

A közkönyvtárak száma állandóan emelkedik, maguk az intézmények gyors ütemben fejlődnek. De fokozódik a személyzethiány is. A nehézség csak erőteljes racionalizálással oldható meg, mely biztosítja a kívánt munkamegtakarítást. Három racionalizálendő munkaterületet jelöl meg. Első a kölcsönzési szolgálat. A mikrofilmes kölcsönzés bevezetését ajánlja, s leírja az eljárás menetét, valamint a munkafolyamatban elérhető egyszerűsítést. Az NSZK-ban forgalomba hozott mikrofilmes könyvkölcsönző berendezés beszerzési és üzemeltetési költsége alacsonyabb, mint egy könyvtári munkaerő egy évi fizetésének összege. A racionalizálás másik tényezőjeként az előregyártott katalóguscédulák használatát említi. A Közönyvtárak Beszerzési Központja /Reutlingen/ minden nála kapható könyvhöz kész, szakozott katalóguscédulákat szállít. A harmadik területet az ügyviteli munkák teszik. Észszerűsíteni és egyszerűsíteni lehet a következőkben: beszerzés, statisztika, állományrevízió, reklamáció, állománykarbantartás, pénztárkezelés. Általános elv: minden racionalizálási ténykedés kapcsán négy szempont mérlegelendő: költségek, munkaerő, munkaidő, munkamenet.

/O.G./

167

027.52.022

Könyvtár, osztály, könyvtárfiók. - /Bibliothek, dzial, filia/ - SEDLACZEK, P. - Bibliotekarz, 12.sz. 1963, 375-378.p.

A nyilvános könyvtárak működésével és szervezeti kérdéseivel foglalkozó cikkek nyomán néhány megjegyzést tesz a könyvtárak egyszerű strukturális felépítésére. Egy könyvtár akkor végez eredményes munkát, ha szervezeti keretében megtalálhatók az összes osztályok és egységek, azaz felnőtt, ifjúsági és gyermekkönyvtár részleg stb. Ha egy könyvtárhoz nagy kiterjedésű terület tartozik, akkor célszerű fiókkönyvtár illetve kirendeltség létesítése, amely természetesen szerves részét képezi az anyakönyvtárnak. Az osztály és alosztály vagy részleg a könyvtár belső egysége, míg a fiók a könyvtár külső kirendeltsége, azaz helyettesítő szerve.

Jelenleg Lengyelországban különböző típusú fiókkönyvtárakkal találkozhatunk - az adott körülményeknek megfelelően. Az anyakönyvtár és fiókkönyvtár felépítésére a szerző számos variánst sorol fel. Különbséget szentel a körzeti könyvtárhálózatnak.

Végkövetkeztetése az, hogy a fiókkönyvtárnak ugyanolyan szerepet kell betölteni, mint az anyakönyvtárnak.

Sürgyeti a könyvtárak strukturális felépítésével kapcsolatos terminológia helyes használatát és rendszerezését.

/B.J./

168

027.6.001.4

117 részvénytársaság könyvtárának vizsgálata. - /A library survey of 117 corporations/ - BEDSOLE, D.T. - Special Libraries, 54.k. 10.sz. 1963.dec. 615-622.p.

1959-ben kiküldött négyoldalas kérdőív alapján statisztikai felmérést végeztek 484 nagyobb ipari részvénytársaságnál. 135 helyen 1, 153 helyen 2-3, 114 helyen 4-7, 53 helyen 8-15, 29 helyen több mint 15 könyvtáros dolgozott.

A teljes összesítésből /amit csoportonkénti elemzés egészít ki/ az alábbi legfontosabb adatok emelhetők ki:

	minimum	maximum	átlag	medián
könyvtáros	1	67	5,1	3
olvasótermi férőhely	0	242	16,2	12
alapítási év	1888	1959	-	1948
teljes állomány	70	50000	6457	4000
évi könyvbesszerzés	3	5000	441	217
kurrens folyóiratok	4	2400	313	180
összes olvasók	14	25000	1579	448
kutatásban-fejlesztésben dolgozó olvasók	1	4320	483	235
összes olvasók/kvtáros	4,2	10200	411	135
kutatásban-fejlesztésben dolgozó olvasók/kvtárosok	0,3	1525	122	57

A könyvtáraknak több mint 75 százaléka gyűjt kutatási jelentéseket, 34,9 százaléka készít folyóiratcikk katalógust, 7,3 százaléka használ peremlyukkártyát, 6,4 százaléka gépesített visszakeresést. 74,1 százalék készít bibliográfiákat a kutatóknak, 31,1 százaléka esetenként fordításokat.

Kiadványaik az alábbi típusuk /zárójelben a kiadó könyvtárak százaléka/:

annotációs vagy referátum jegyzékek	/38,7/	
címjegyzék	/61,9/	
folyóirat tartalomjegyzékek	/21,2/	
váll. kutatási jelentések	/15,1/	
vállalati bulletin	/8,1/	
egyéb jellegű kiadvány	/20,1/	/B.S./

169

028:62

Szóbeli műszaki tájékoztatások az egyetemes könyvtárban. - /Устная справка по технике и ее применению в универсальной библиотеке/ - IEMIS, E.V. - Szovetszkaja Bibliografija, 6.sz. 1963. XI-XII. 67-76.p.

A leningrádi Szaltikov-Scedrin Könyvtárban adott szóbeli tájékoztatásoknak több mint 26 %-a műszaki tárgyú.

A felvilágosítások különböző típusúak: 1. egy témára vonatkozó helybeli irodalom; 2. konkrét tényekre, tárgyakra, folyamatokra vonatkozó felvilágosítás; 3. bibliográfiai tájékoztatás a helyi és a központi katalógus alapján stb.

368

A tájékoztatóknak okvetlenül ismerniük kell a különböző műszaki segédkönyveket, bibliográfiákat, folyóiratokat és az új műszaki irodalmat. Nagy segítséget nyújtanak a gyári katalógusok stb. Természetesen vannak olyan speciális kérdések, melyekre nem tudnak gyorsan válaszolni, katalógusaik és kézikönyveik sem elégségesek ehhez. Állományukat ki kell egészíteni a gazdag szovjet műszaki kézikönyv-irodalomból. Ki kell építeniük kapcsolataikat egyes szakemberekkel is, akik speciális kérdésekben segítségükre lehetnek.

A könyvtár alapvetően humán jellege mellett egyre nő a műszaki szolgáltatások jelentősége. /P.M./

170

028:62.001.4

Témára, ill. tárgyra vonatkozó irodalomkutatás típusai és időigénye. - /Subject inquiries and literature searching/ - HANSON, C.W. - ASLIB Proceedings, 15.k. 11.sz. 1963.nov. 315-322.p.

A műszaki könyvtári referenzs-munkában az olvasók által feltett kérdések kb. 15 %-a általában nem szak-témára irányul /adatokra, dátumokra, címekre stb. vonatkozik/. Amennyiben az olvasó-kutató kérdése tárgyra, témára vonatkozik, az irodalomkutatás sikerének előfeltétele, hogy a kérdező szabatosan megjelölje, milyen méretű információt igényel: legújabb irodalmat, csak címleirással vagy tartalmi kivonattal, legfrissebb adatokat, vagy vissza kell-e nyulni a múltba, milyen nyelvű irodalmat részesítene előnyben, és végül, mi az, amit már a témáról tud, s előzetesen maga végzett-e irodalomkutatást? 13 angliai vállalati műszaki könyvtárban végzett felmérés alapján a referenzs-kérdések a következő kategóriákba voltak sorolhatók:

a témára, tárgyra vonatkozó részletes felvilágítást kért	26 %
egyszerű adatot vagy számot	" 20 %
tájékoztató jellegű ún. "háttér" információt	" 13 %
általános ötleteket, ösztönzés jellegű információt	" 12 %
tanácsokat kért további olvasásra	11 %
anyagot kért elmélyedt tanuláshoz	9 %
munkájához táblázatokat, grafikonokat, előírásokat stb. "	7 %
egyéb anyagot kért	2 %

Kézikönyvekkel és teljes szakmai tájékoztatási apparátussal jól felszerelt könyvtárban az így csoportosított kérdéseknek a megválaszolására fordított irodalomkutatási időigény az esetek 56 %-ában 1/2-3 óra, 27 %-ában 4-7 óra, 10 %-ában 8-15 óra és 7 %-ában 15 óránál több volt.

A kérdésekre adott válaszok, ill. elintézés módja és mérete az alábbiak szerint kategorizálható:

néhány publikációt adott egy szűk kérdés jó megközelítésére	69 %
egy adatot vagy számot adott meg	18 %
bibliográfiát adott egy szűk témára bőveges adattal	8 %
kézikönyvet, zsebkönyvet adott egy széles területet érintő kérdés áttekintéséhez	2 %
szemleszerű, feldolgozott anyagot adott egy széles téma teljes áttekintéséhez	1 %
egyéb	2 %

/N.P./

171

061.231:002:677.8/494/

Svájci textilipari dokumentációs bizottság. - /Schweizerischer Ausschuss für Textildokumentation/ - FINK, P. - Textil Rundschau, 18.k. 9.sz. 1963.szept. 483-485.p.

Közel tíz éve, hogy megalakult Svájcban a textilkészítő üzemek, az anyagvizsgáló kutatóintézetek, a szakajtó és a nyilvános könyvtárak dokumentációs érdekközössége. A bizottság 12-15 taggal működik. Alapításakor két probléma került előtérbe:

Az irodalom gyors beszerzésének lehetősége, különös tekintettel az üzemben nem található folyóiratokra;

közös figyelőkarton szolgálat létesítése.

A szakirodalom beszerzését könyvtárközi kölcsönzés útján, központi katalógus segítségével bonyolítják le. A figyelőkartonok készítésénél a legnagyobb problémát a megfelelő osztályozó rendszer kiválasztása okozta. Az ETO alapos vizsgálata után kiderült, hogy annak különösen a textilkészítésre vonatkozó része nem megfelelő. Ezért erre a célra az ETO mintájára új szakrendszert készítettek, ezt nemzetközi bevezetésre is érdemesnek tartották, erre vonatkozó javaslatuk azonban nem talált visszhangra.

A figyelőszolgálat ma mintegy 50 bel- és külföldi folyóiratot referál és a könyvtárak és üzemek számára nélkülözhetetlen forrássá vált. 1954. óta rendszeresen évente mintegy 2000 kartont készít és eladóiban a kikészítést, textil vizsgálatot, fizikai és kémiai textilkutatást tárja fel teljességgel, emellett azonban a határterületekkel is foglalkozik. /Dzs./

172

061.3:002.63

A nemzeti dokumentáció és a könyvtári szolgáltatások szerkezete /As ASLIB 1963. év ószén megtartott konferencián elhangzott egyik előadása/. - /The structure of national documentation and library services/ - GOBLANS, H. - ASLIB Proceedings, 16.k. 1.sz. 1964.jan. 22-32.p.

A természettudományok területén már 250 év óta megállapítható és így nem ítélnélhető új jelenségnek az "információáradat"; megfigyeléses évszázadunk második felében nem csupán gépi eszközökre lesz szükségünk, hanem mindenekelőtt a tudományos hírközlés módszereinek, a szolgáltatások - tehát a könyvtári és dokumentációs feltárás, tárolás és visszakeresés - technikájának új szempontok szerinti felmérésére is. Ilyen szemszögből a dokumentálandó anyagot két nagy, és ezen belül több alcsoportra kell - a publikálás módjai szerint - osztanunk: a könyvekre és az ún. nem könyvjellegű kiadványokra. Ez utóbbi csoportban is két fő csoport különböztethető meg:

1. publikált irodalom: 2. nem publikált vagy félig publikált irodalom:

a/ folyóiratok	d/ report-irodalom,
b/ konferencia és	e/ belső dokumentumok /feljegyzések/
ankétjelentések,	f/ előnyomatok /pre-print-ek/.
c/ fordítások	

370

Ha a könyveket és a publikált irodalom egyéb válfajait vizsgáljuk a dokumentációs feldolgozhatóság szemazögéből /még az olyan negatív tényezőket, mint a BRADFORD-féle szóródást és a RANGANATHAN-féle "elszivárgás"-t is figyelembe véve/, ezekkel lehetségesnek tűnik főképpen a matematika, fizika és kémia területén megbirkózni, mert pozitív vonásaik: közreadásuk, s ennek következtében hozzáférhetőségük, a közreadás minősége, tehát bizonyos fokig ellenőrzött voltak és végül folyamatos feltárásuk eddigi gyakorlata ezt elősegítik. Ezzel szemben a 2. csoportba tartozó irodalom ilyen tulajdonságokkal nem rendelkezik; elburjánzása a korszerű reprográfiai eszközöknek is köszönhető. A leggyakoribb formájuk az un. report /műszaki fejlesztési, kutatási jelentés/, amely lehet állami, kormányzati, egyéb területi, vállalati, üzemi eredetű egyaránt. Másik formája az előnyomat /pre-print/, amely a hivatásos kiadási tevékenység lelassulásának és az emberi hiúság kielégítetlenségének a következménye - hiszen akár leközi majd egy folyóirat vagy kongresszusi jelentés az előnyomatot /esetleg 10 hónap múlva/, a szerző ilyen formában kollégáinak máris el tudja küldeni művét; mindezzel azonban a bibliográfiai feldolgozás tekintetében mérhetetlen zűrzavart okoz, nem is beszélve arról a köznek okozott kárról, hogy a hivatásos közreadás csatornáin helyett ilyen "privát" vagy "félprivát" jellegűvé súlyosbítja elsődleges tudományos mondanivalóját. Mindaddig, amíg a tudós a szakirodalom első csoportjába tartozó publikált irodalmi kiadványt tette közlései hordozójává, a dokumentalista a könyvtárral együtt felelőssé volt tehető azért, hogy a közönség számára a közreadott információt feltárja, s semmi ne maradjon "magáncélú", ami a köz számára hasznosítható, viszont ne kerüljön "közmegejtésre" az, ami valóban csupán privát jellegű. Ezt az elvet szükséges lenne ma érvényesíteni, elsőrendűen a nemzeti, országos méretű dokumentációs-könyvtári szolgáltatások felépítése során. Az ideális megoldás az volna, ha minden országnak Nemzeti Természettudományi-Műszaki Könyvtára lenne, azsal a feladattal, hogy tárolja és bibliográfiailag feldolgozza a nemzeti szakirodalmat, valamint felvilágosító-szolgálatot teljesítsen, koordinálja a kölcsönzést a világirodalom gyors hozzáférhetőse érdekében, és ezt korszerű eszközökkel biztosítsa. Kisebb országokban a bibliográfiai kalauzok és dokumentációs kiadványok legteljesebb gyűjtése is megfelelhet a célnak. A jelenlegi helyzetet az jellemzi, hogy minél fejlettebb egy ország, annál bonyolultabbak az átfedések, párhuzamosságok ezen a területen - akár centralizált, akár decentralizált jellegű országos dokumentációs rendezésre törekednek. A fejlődés erősen a centralizálás felé mutat, ezt leginkább a Szovjetunióban a VINITI tevékenysége illusztrálja. Nagy-Britanniában az NLL létrehozása égető szükségesség volt, de meg kellene teremteni emellett még a Nemzeti Természettudományi és Műszaki Reference és Szabadalmi Könyvtárat is. Az NSZK a kezdeti regionális törekvések után szükségszerűen elérkezett a centralizáláshoz, és így hozta létre 1959-ben a Technische Informations-Bibliothekot Hannoverben, mint a tudományos-műszaki dokumentációs igények

* seepage = elszivárgáson itt a figyelemmel kísérés előli "eltűnés" értendő.

kielégítésének központi szervét. - Az USA-ban a "szövetségi kormányzati beavatkozás" iránt táplált állandó gyanakvás és az "átkozott individualizmus" a decentralizálási végletez érkezett el /Svájchoz hasonlóan/, bár hatalmas dokumentációs átfogó vállalat driások igyekeztek a hiányokat és átfedéseket kiküszöbölni. Az utóbbi négy év központositási törekvéseinek köszönhető a National Science Foundation által életre hívott Office of Science Information Service /OSIS/, majd a National Referral Center for Science and Technology létesítése; utóbbi a Library of Congress keretén belül.

Mi tehát a kiút és megoldás, hogy a dokumentalista megbirkózhassék a valóban értékes, feltáráásra érdemes anyaggal? A folyóiratoknak a közzétett tanulmányokat mondanivalójuk értéke szempontjából sokkal szigorubbann kell elbírálniok, és csak a közlésre érdemest, de azt gyorsan és megbízhatóan publikálniok /példa erre a Physical Review és annak a sürgős publikációk közreadása céljából született társvállalkozása, a Physical Review Letters/. Az un. "pseudo-publikációkat" /preprinteket, reportokat/ ki kell zárni mind a gyűjtésből, mind a feldolgozásból, mindaddig, amig megfelelő kiadványban, a kiadványok összes minőségi és alaki követelményeinek kielégítésével, meg nem jelennek; a pre-printeket és reportokat pedig csupán a tudósok közötti érintkezés levelezésszerű eszközének tekintsék. Ez nem zárja ki, hogy ez utóbbiakat egyes kutatási helyek gyűjtsek és esetleg feldolgozzák, de efemer-jellegüket figyelembe véve, nem végleges megőrzés céljából. Az időnkénti "kizárásos" feldolgozás elsősorban ezeknél az efemer kiadványoknál indokolt, de a "kizárás" a gyűjtésből és feldolgozásból a tudomány és technika gyors fejlődése folytán a publikált szakirodalomra is mind inkább érvényessé válik, többek között azért, mert pl. a folyóiratcikkek is mind gyorsabb ütemben avulnak.

Megfelelő korszerű bibliográfiai eszközök és apparátus /közpon-ti címtárak, mikrofilm, telex/ rendelkezésre állása esetén a "kizárásos" /válogató/ gyűjtés és feldolgozás nem csorbitja a dokumentációs szolgáltatások hatékonyságát, viszont feltétlenül gazdaságosabbá és gyorsabbá teszi a valóban feldolgozásra érdemes anyag hozzáférhetőségét.

A dokumentációs feldolgozás teljes gépesítése tekintetében továbbra is azon az állásponton van, hogy a visszakeresés, ill. irodalomkutatás teljes automatizálása még sokáig nem lehetséges, viszont részleges automatizálás és rész-gépesítés, valamint többféle eljárás kombinálása, így pl. korszerű reprográfias eszközökkel, feltétlenül megoldható, és jól használható /indexek gépi előállítás: Nuclear Science Abstracts, Index Medicus/. Ha ezeket a korszerű, már meglévő eszközöket széles körben használnák, már nem volna szükség olyan "forradalmi" változtatásokra magában a dokumentáció technikájában. /V.P./

173

061.3:659.24.007.2

A tájékoztatásügyi kutatók konferenciája. - /Conference of information scientists/ - Journal of Scientific and Industrial Research, 22.k. 10.sz. 1963.okt. 391-392.p.

A kutatás gyors és állandó fejlődése szükségessé teszi, hogy az

érdekeltek a tájékoztató szolgáltatások szervezetén elgondolkozzanak - a használó számára a legnagyobb hatású információs formát kell megtalálni. Indiában a tájékoztató szervezetek, párhuzamosan a növekvő kutatási törekvésekkel és a használók szükségleteivel, ez idő szerint egyre nagyobb figyelem középpontjába kerülnek. A Council of Scientific and Industrial Research /CSIR/ laboratóriumaiban információs részlegeket szervezett. Az Indian National Scientific Documentation /Insdoc/ is dokumentációs szolgáltatásokat hoz létre. Nincsenek azonban adatok arra, hogy e szolgáltatások mennyiségileg és minőségileg megfelelnek-e a használók igényeinek. Ezért volt szükség a munka állandó figyelemmel kísérése mellett a konferencia összehívására.

A konferencia több szempontból volt jelentős:

1. Első alkalommal tanácskoztak a tudományos tájékoztatás feladatairól, adtak kritikai értékelést és jelezték a fejlődés sajátos vonásait.

2. Szervezési szempontból volt új módszer. A konferencia anyagát nem olvasták fel, hanem előre körözték a résztvevők között, a vitavezető az egyes szekciók ülésén röviden összefoglalta a vonatkozó terület tevékenységét és jelezte a vitára szánt problémákat.

A CSIR szervezetei 53 témára adtak anyagot és négy szekció az alábbi szempontok szerint csoportosulva vitatta meg ezeket:

1. könyvtári és dokumentációs szolgáltatások,
2. a tájékoztatás problémáinak kutatása,
3. ipari kutatási és fejlesztési szolgáltatások,
4. terjesztési szolgáltatások.

A konferencia foglalkozott a tudományos és műszaki fordítások speciális problémáival és a fordítók szakképzettségének szükségességével.

A vita alatt született hasznos javaslat többek között:

- minden laboratórium összeállítja az információs forrásainak mutatóját,
- a kutatási eredmények népszerűsítésére fel kell használni az audio-vizuális eszközöket.

/G.M./

A tudományos és műszaki információ terjesztése és a szerzői jog törvénye. - /Implications of the copyright law on the dissemination of scientific and technical information/ - KOEPKE, John C. - Special Libraries, 54.k. 9.sz. 1963.nov. 553-556.p.

A szerzői jog védelmében jelenleg is érvényben lévő rendeletet 1909-ben adták ki az USA-ban. Az NSF /National Science Foundation/ a múlt évben megbízást adott a sokszorosítási technika ugrásszerű fejlődésével előtérbe került szerzői jog kérdésének vizsgálatára. Elmentésben a probléma eddigi, egyes nézőpontokból történt elemzésével, ez a vizsgálat a kérdés egészére kiterjedt. A vizsgálat tárgya természetesen a tanulás, vagy kutatás céljára készült másolás volt és nem foglalkozott engedély nélküli utánnomásokkal.

Bár a vizsgálat magába foglalta valamennyi sokszorosítási eljárást, már a munka kezdetén kiderült, hogy a legfontosabb és a legtöbb félreértést mutató terület a fénymásolás.

A vizsgálat kiterjedt: a tudományos és műszaki irodalom szerzőire, kiadóira, használóira, szakkönyvtárakra és sokszorosító üzemekre. A szerzők és felhasználók személye gyakran azonos volt.

A jelentés által levont legfőbb következtetés, hogy a tudományos és műszaki szakirodalom szerzőit eddig semmi jelentős kár nem érte. A szerzők inkább előnynek tekintik írásaik terjesztését. A könyvkiadókat nem igen érinti a kérdés, mert a kutatókat inkább a folyóiratanyag érdekli. A folyóiratokat kiadó tudományos társaságok véleménye szerint a kiadás célja éppen az információ terjesztése, a cikkek sokszorosítása tehát nemcsak megengedhető, hanem egyenesen kívánatos. Egyes kereskedelmi jellegű folyóiratkiadók tartanak ugyan főleg a raktári példányok eladásának csökkenéséből és az utánnyomások jövedelmének elmaradásából származó anyagi veszteségetől, eddig azonban semmiféle ilyen jellegű kár nem mutatható ki.

Kitűnt, hogy a könyvtárosok messzemenően tisztában vannak a fénymásolás szerzői jogi problémáival, ellenben nem számolnak annak pénzügyi vonatkozásaival. A fénymásolás hatalmas költségtöbbletet jelent a könyvtárak számára, feltétlenül szükséges tehát a rendelések szigorubb ellenőrzése, de nem jogi, hanem kizárólag gazdasági szempontból. /Dzs./

175

347.78

A szerzői jog által védett művek fotomásolatainak felhasználása a könyvtárakban, dokumentációs központokban és tudományos intézetekben. - /Reproduction photographique d'oeuvres protégées par le droit d'auteur, effectuée par ou pour les bibliothèques, les centres de documentation et les institutions scientifiques/ - Informations UPOD, 12.sz. 1963.XII. 4-29.p.

A Szerzői Jog Nemzetközi Bizottságának Elnöksége az UNESCO általános igazgatójának tanácsára, a Bizottság 1961. madridi ülészánán napirendre tűzte a fenti címben foglalt kérdést.

Az utóbbi években nagyon elterjedt a fényképezéssel, vagy más módszerekkel való sokszorosítás, ami szükségessé tette, hogy kereszenek egy "modus vivendi"-t a szerzők jogai, másrészt a könyvtárak és hasonló intézmények igényei között, hogy a szükséges műveket a legszélesebb körben hasznosíthassák az egész emberiség javára.

Első feladat a meglévő helyzet analízálása. Az érvényben lévő törvények szerint négy főcsoportra oszthatjuk az országokat:

1. A védett művekről csak kéz- és gépirásos másolat készítését engedélyezik: Brazília, Japán, Korea, Törökország stb.

2. Engedélyezik a fotomásolatot, megfelelő felhasználás esetében: Ausztrália, Kanada, Ceylon, Izrael stb.

3. Engedélyezik, de csak személyes, magánjellegű használatra, jövedelmező, kereskedelmi céllal nem: Franciaország, NSZK, Olaszország, Szovjetunió, Magyarország stb.

4. Jól körülírt, speciális privilégiumokat adó országok: NSZK, USA, Svédország, Spanyolország stb.

A különböző szintű engedélyek mellett vannak még megszorítások: a másolatok számára, terjedelmére, díjazására stb. vonatkozóan.

Egyes országokban engedélyezik a könyvtáraknak a hiányzó és be

nem szereshető sorozati kötetek lefényképezését, állománykiegészítés céljából. Finnország, Magyarországnak /1921/, India, Norvégia stb.

Bár a törvény csak kevés helyen írja elő a szerző díjazását, sok helyen elterjedt szokás.

Néhány ország törvénykezésében nem is szerepel a kérdés.

/F.M./

176

519.211:651.928:651.838.4

Egy monodecimális jelkulcs szuperpozíciós kapacitása. - /Die Überlagerungskapazität eines Monodezimalschlüssels/ - GROBE, G. - Nachrichten für Dokumentation, 14.k. 4.sz. 1963.dec. 191-199.p.

A szuperpozíciós rendszerekkel megoldható a többdimenziós dokumentációs szelektálás. E rendszereknek azonban hátrányuk, hogy a szelektálás eredményeként kapott kártyák között ún. ballaszt-kártyák, nemkívánt kártyák találhatók. Kétféle ballaszt-kártya van: fogalmi és technikai. Az előbbi a fogalmi megjelölés pontatlanságának következménye. Azokat a kártyákat öleli fel, melyek a deskriptorok azonossága folytán kiesnek ugyan, de dokumentumaik a keresett témára nem szolgáltatnak érdekléses informatív anyagot. A technikai ballasztot képező kártyák annak következményeként adódnak, hogy a bejelölt kódokból fiktív kódok képződnek, s a valódi kódokra irányuló keresés esetén a fiktív kódok is kiesést eredményeznek. A fogalmi és technikai ballaszt mennyiségét vizsgálja a monodecimális jelkulcs esetén. A monodecimális rendszer tíz-jelhelyes zónákból álló jelmezőt használ, s minden zónába a kód egy-egy eleme kerül. Megállapítja, hogy ha a kódok 4 számjegyből állanak és a szótár kapacitása a képezhető kódok mennyiségének felét nem haladja meg, a technikai ballaszt ezrenként kb. 1-re tehető. Az 5 vagy ennél több számjegyű kódoknál pedig tovább csökken. Ami a kártyára bejelölt kódok mennyisége és a ballaszt közötti összefüggést illeti, a kártyára bevitt kódok számával a ballaszt mennyisége is emelkedik, 5 kódnál eléri a maximumot, s azután csökken. Főlegesen a ballaszt leszállítása érdekében a polidecimalkódolás alkalmazása, melynek kódképzése munkatöbblettel jár.

/O.G./

177

608:002

Szabadalmi dokumentáció mint közösségi munka. - /Patentdokumentation als Gemeinschaftsarbeit/ - HAUPPE, G. - Schweizerische Technische Zeitschrift, 60.k. 34.sz. 1963.aug. 673-681.p.

A szabadalmi dokumentáció utolsó 8 évének nemzetközi irodalmát áttekintve azt találjuk, hogy a szakírók egyöntetűen nemzetközi és országokénti együttműködést javasolnak. Noha a javaslatok távolról sem egységesek, magát az együttműködés és a munkamegosztás szükségességét senki sem tagadja. A legfontosabb munkamegosztási javaslatok:

Kronológikus megosztás:

A szakember 1891.I.1. - 1900.XII.31.
 B szakember 1901.I.1. - 1910.XII.31. között kiadott anyagot stb.
 dolgozza fel.

Formai szempont:

műfajok szerinti dokumentáció /könyv, folyóirat stb./

Folyóiratok szerinti megosztás:

C szakember pl. az Elektrotechnische Zeitschrift A sorozatát
 D szakember az " " " B "
 dolgozza fel.

Munkamegosztás nyelvek szerint: német-francia-angol stb.

A szerző a maga részéről a fogalom-lánc segítségével történő szabadalmi dokumentációt tartja ésszerűnek és az együttműködés legcélszerűbb módszerének. /Sz.T./

178

608:025.49

A szabadalmi leírások keresésének gépesítése. - /Mehанизация информационного поиска патентной литературы/ - ТЕПЛОВ, Д.Ж. - Техническая Библиотечка СзСзСзР, 9.sz. 1963.IX. 35-39.p.

A szabadalmi leírások osztályozásának rövid története: egy, az USA-ban 1830-ban rendezett kongresszus kérte a szabadalmi leírások szak szerinti jegyzékét. Ezt tárgyszavak szerint állították össze. Az első szakrendszert 1836-ban állították össze, ezt később bővítették és módosították. Az angolok és németek is kidolgoztak egy-egy szakrendszert. Oroszországban 1897-ben került rá sor, de 1913-ban áttértek a német rendszerre. A második világháború után kezdtek foglalkozni egy nemzetközi rendszer kidolgozásával, melyet a SZU-ban 1962. július 1. óta használnak.

A szabadalmi leírások óriási tömege szükségessé teszi a visszakereső munka mechanizálását. Ezzel kapcsolatban számos probléma merül fel, pl. az egységes szaknyelv kidolgozása stb. Több módszert alkalmaznak párhuzamosan: peremlyukasztásos kártyákat, analitikus számológépeket, elektromos eljárásokat stb.

A peremlyukasztásos módszert széles körben, hivatalos kiadványokon is használják. Speciális válogatók segítségével javítani lehetne a munkát, és általánossá lehetne tenni használatát könyvtárakban is. /P.M./

179

651.2:645.4:002.6

Korszerű irodabutorok dokumentációs és információs irodák részére. - /Moderne Büromöbel für Dokumentations- und Informationsstellen/ - FÄLKENHAGEN, H.J. - Dokumentation, 11.k. 1.sz. 1964.jan. 13-16.p.

Az NDK dokumentációs irodáiban a butorok, berendezések általában elavultak és nem segítik elő a rendszeres, célravezető dokumen-

tációs munkát. Ezért a Német Építészeti Akadémián új típusú, segédberendezésekkel ellátott irodabutorokat fejlesztettek és próbáltak ki, melyek variálhatók és a munka jellege szerint építhetők össze. Így készült el az új típusú íróasztal, beépített kártyatartó keretekkel, különböző magasságú kártyák számára. A cikk részletes leírását és fényképet közöl. Ugyanígy leírja és bemutatja a régi íróasztalok célszerű átalakítását, keretekkel, regisztráló fiókokkal. Az átalakítást bármely házi műhely elvégezheti, a költség kb. 30,- Márka.

Az új L alakú asztal az íróasztal és írógépasztal kombinációja. A hozzátartozó szék az asztal mindkét része felé kényelmesen forgatható.

A berendezéshez célszerűen kialakított tárolószekrények is tartoznak.

A cikk közli a gyártó cégek nevét is.

/E.F./

180

651.838.4

Klinikai adatok feldolgozása: egy gyógyszeripari vállalat elgondolási. - /Clinical Data Processing: Concepts in a Pharmaceutical Organization/ - PELUS, S. - SHAPIRO, L. - WIEIRALSKE, F. - Journal of Chemical Documentation, 3.k. 2.sz. 1963.ápr. 114-121.p.

Egy amerikai gyógyszergyár mechanizált adatfeldolgozási eljárásainak ismertetése. A feldolgozás célja a gyógyszerkutatási vizsgálati adatok gyors és átfogó kimunkálása mind az új gyógyszerek kiértékelése érdekében, mind pedig azért, hogy a gyógyszerfelhasználók /kórházak, orvosok/ szakkérdései megválaszolhatók legyenek. A cég új gyógyszereivel lefolytatott kísérletekről adatlapokat fektetnek fel. A lapokon szereplő adatmennyiséget aztán lyukkártyákra teszik át. Ennek az adathalmaznak kimunkálására két rendszert alkalmaznak: elektronikus és elektromechanikus. Elektronikus számítógéppel a számos és komplex változót felölelő kísérletek adatait dolgozzák fel. Ezeket a lyukkártyákról mágnesszalagokra teszik át s a számítógéppel a közöttük fennálló legkülönbözőbb összefüggések meghatározhatók. Az elektromechanikus rendszerrel a kisebb adatmennyiségű és kevésbé komplikált összefüggéseket tartalmazó kísérleteket értékelik ki. Az igénybevett berendezések IBM 650 elektronikus számítógép, illetve az IBM perforatorból, szorterből, kollátorból és tabulátorból álló géppark.

/O.G./

181

651.838.4

Alapvető feladatok az információ-előkészítés és visszakeresés gépesítése terén. - /Osnovnnye zadachi v oblaszti mehanizacii podgotovki i poiszka informacii/ - TUSKEVICS, N.I. - Nauczno-Tehniczeszkaja Informacija, 5.sz. 1963. 3-6.p.

A Szovjetunió Minisztertanácsa 1962. május 11-i határozata /"Intézkedések a tudományos és műszaki tájékoztatás szervezeteinek javítására"/ azt a feladatot tűzte ki, hogy az információ feldolgozás és visszakeresés folyamatait teljes mértékben gépesíteni és automati-

sálni kell. A Tudományos Kutatómunkákat Koordináló Állami Bizottság Tudományos-Műszaki Tájékoztatási és Propaganda Főosztályának szakemberei számításokat végeztek a szakirodalmi tájékoztató közlemények forrásankénti mennyiségének meghatározására és növekedésük várható mértékére vonatkozóan 1980-ig.

A cikk áttekintést nyújt a gépesítés és az automatizálás 1975-ig terjedő időszakbeli szakaszaira, javaslatot tesz a különféle berendezésekre vonatkozóan, és jellemzi az ilyen irányú tudományos kutatásunk főbb területeit.

A gépesítés és az automatizálás az egész tájékoztatási szervezet ügye, ezért az egyes szerveknek is ki kell dolgozniuk a megfelelő intézkedési tervet. /B.M./

182

651.838.4

Az új "termatrex" információkereső berendezések - a "Minimatrex" információkereső berendezések. - /The New "Termatrex" Line of I.R. Systems - The "Minimatrex" Line of I.R. Systems/ - American Documentation, 14.k. 4.sz. 1963.okt. 276-282.p.

Az információfeldolgozás invertált módszerének /vizuális lyukkártya-elv/ gyakorlati alkalmazására az amerikai Jonker Business Machines cég 1960 óta speciális berendezéseket állít elő. A cikk első felében az invertált adatfeldolgozás előnyeit és különleges kérdéseit tárgyalja. Astán áttér a legújabb berendezések ismertetésére. A J-301 berendezés manuális; egyszemélyes kiszolgálással napi 8 órai munkaidő alatt 200-300 darabos gyarapodás feldolgozására alkalmas. Részei: adatbejelölő /kártyalyukasztó/, adatleolvasó és maga a kártyagyűjtemény. Lényegesen nagyobb kapacitású a J-400 automatikus berendezés. Ennél az adatokat lyukszalaggal, gépi lyukkártyákkal vagy kézi billentyűzéssel lehet a bejelölő szerkezetbe juttatni, amely egyszerre 25 kártyát fur át. A J-500 készülék a kártyán levő adatokat automatikusan leérzékelí és papírszalagon - kiírva vagy belyukasztva - megadja a világos hálózati pontok számosságát, illetve a pontoknak megfelelő sorszámokat. A "Termatrex"-rendszerből fejlesztették ki a "Minimatrex"-rendszert. A Termatrex-lapok 10 000 jelhelyet tartalmaznak. Ennél több adat esetén újabb kártyasorozatot kell feltüntetni. A "Minimatrex"-elv abban áll, hogy egy filmszalag 10 egymás alatti kockájára fényképezik 10 Termatrex-gyűjtemény azonos megnevezésű kártyáit. Ezzel a rendszer kapacitása 100 000-re nő. A Minimatrex leolvasó készülékbe a keresett téma fogalmainak filmjeit teszik egymásra fektetve és egyetlen tekintettel leolvashatók a 100 000 hálózati pont közül a világosak. Van automatikus leérzékelőkészülék is, mely 15 mp alatt jegyzi le a megkérdezett lapok adatait. A Minimatrex input-berendezés automatikusan állítja elő a filmszalagokat a Termatrex-kártyákról vagy elektronikus adatfeldolgozógépből érkező jelzések nyomán. /O.G./

183

651.926+002

Nyelvi problémák a dokumentációban. - /Languages in documentation/ - MATTHEWS, R. - ASLIB Proceedings, 15.k. 9.sz. 1963.szept. 259-266.p.

378

A dokumentáció fejlődéstörténetében a nyelvi probléma azt a fokozatot jelenti, mint a talicska a szállítástechnikában, és nyilvánvaló, hogy ezt az állapotot túl is fogja haladni.

Az idegen nyelvnek nem az "idegenszerűség" a legfőbb nehézsége. A nyelvek ún. belső törvényszerűsége okozza a legtöbb fordítási problémát, mert ha egy dokumentumot index vagy szótár rendszer alapján szavakra bontva osztályoznak, elemeznek, a mondanivaló értelme azonnal sántikál. A nyelvi konvenció alapján lehet elfogadni a szavak, kifejezések rendellenes szerkezetét. A szavak - önmagukban - ködös ideákat és nem konkrét helyzetet, állapotot képviselnek. Amint egy új szak kifejlődik, a meglévő szavak új jelentést kényszerülnek közvetíteni. Eppen az élő nyelv rendellenessége a legfőbb akadálya a "műnyelv" megteremtésének, mert az a köznapni használat hiányában könnyen degenerálódna.

A tudomány és technika kifejlődése és elterjedése világszerte évi 2 millió publikációt eredményezett a műszaki irodalom terén. Ennek fele angol nyelvű, jöllehet az angol nyelvterület aránya visszaesését mutat az utóbbi 20-30 évben. Ennek oka nem a részvétel csökkenése, hanem más nyelvterületek előretörése a publikációk számában. Az idegen nyelvű szakirodalommal való megbirkózáshoz az információszolgáltatás központok nyújtanak segítséget, amikor is egy-egy külföldi cikk fordítása előtt megállapítják, hogy rendelkezésre áll-e azonos témakörű szakirodalom angol nyelven.

A publikációk fenti durva becslésű nyelvi megoszlása természetesen változik, másként alakul szakterületenként. Egyes tárgyköröknek 90 %-a idegen nyelvű, másoké elenyészően csekély. Bizonyos szakterületeken egy-egy nyelv kimagasló arányát gazdasági és topográfiai okok magyarázzák. Pl. a kémia szakirodalmában a német, a fizika terén pedig az orosz nyelv vezet.

Az idegen nyelvek közül tulajdonképpen 3 nyelv: a német, orosz és francia a tudományos és műszaki irodalom 1/4-ét teszi ki. A megmaradó 3/4 a következő nyelvek között oszlik meg: olasz, cseh, holland, magyar, japán, lengyel, svéd, spanyol, dán, norvég, román, szerb.

Az idegen nyelven közzétett információk megismerésére számos vállalkozás jött létre. Így: 1. külföldi folyóiratok teljes fordításának folyamatos közreadása /szám szerint 150, főleg orosz nyelvű/; ez a vállalkozás távol áll a gazdaságosság szempontjától; 2. több ezer cikkfordítás kooperációs nyilvántartása /pl. National Lending Library for Science and Technology; 3. referáló szolgálatok, mint pl. a "Science Abstracts."

Az idegen nyelvű tudományos és műszaki irodalom dokumentációs feltáráshoz az első lépés az idegen nyelvű periodikák beszerzése, amelyek élvezetnek a legfontosabb ismeretanyaghoz, pl. könyvekről, egyéb publikációkról való tájékoztatáshoz.

A kutató, mérnök viszonya a nyelvtudáshoz, nyelvtanuláshoz elég bonyolult probléma. Jöllehet a kutatónak olyan mértékben kell ismernie az idegen nyelvet, hogy fordítani is tudjon, mégis felmerül a kérdés, érdemes-e drága idejét nyelvi problémákra vesztegetni? Az érem másik oldala: vajon a fordító a nyelvi átültetés folyamán nem veszíti-e el a mondanivaló lényegét? A fentebb elmondottak alapján az angol anyanyelvű mérnök, kutató három nyelv /német, orosz, francia/ birtokában a tudományos és műszaki irodalom 75 %-át áttekintheti.

Mindaddig azonban, míg a technika a dokumentáció terén nem ér el jelentősebb fejlődést, a jelenleg legjobban bevált un. kétnyelvű folyóiratok körét kell bővíteni költség kihatására való tekintet nélkül. /D.É./

184

651.926.011

Elektronikus számítógép kínai szöveget fordít.- /Elektronenrechner übersetzt chinesisches/ - Bürotechnik + Automation, 4.k. 11.sz. 1963.nov. 347-349.p.

Kínai-angol gépi fordításokkal az amerikai Légierő rendelésére az IBM Thomas J. WATSON Kutatóközpontja kísérletezik.

Az egyik fő probléma az írásjelek átalakítása a feldolgozáshoz szükséges gépnyelvre, ugyanis a kínaiiban több ezer írásjel van. Egy külön erre a célra megszerkesztett írógép segítségével, amelyen minden írásjelhez három billentyűt kell leütni, lehetővé tették 6500 kínai írásjel átkódolását a fordító gépbe. Írássebessége 30-50 jel percenként. /B.S./

185

651.926.011

Gépi fordítás - ma és holnap.- /Maschinelle Sprachübersetzung - heute und morgen/ - PESCHKE, J. - VDI Nachrichten, 17.k. 10.sz.1963. márc. 6.p.

Az első automata fordítást 1954 január 7-én készítették New Yorkban a Georgetown Egyetem és az IBM cég közös vállalkozása keretében. Ekkor IBM 701 számológépen 250 szavas szótár segítségével oroszról angolra fordítottak egy szöveget, szavanként 1,6 sec. sebességgel. Azóta a fejlődés igen meggyorsult: az IBM Stretch számítógép mágneses lemezei már 130 millió jel befogadásával óránként 3 millió szót képesek fordítani.

A hosszabb szövegek kézzel lyukasított kártyákon való betáplálása a fordító gépbe igen költséges és hosszadalmas, ezért ebből a szempontból a gépi leolvasás területén folyó kísérletek igen jelentősek. A nyelvi nehézségek miatt azonban eddig még teljesen kielégítő gépi fordítások nem születtek.

A gépi fordítás főbb nehézségei. /B.S./

186

658.57:5

A hatalmas méretű természettudományos kutatás hatása az Egyesült Államokra.- /Impact of large-scale science on the United States/ - WEINBERG, A.M. - Science, 134.k. 3473.sz. 1961.jul.21. 161-164.p.

Amint az elmúlt korok civilizációjának kulturális emlékei - a piramisok, katedrálisok, paloták - jellemzőek voltak korszakuk társadalmának érvényesülési törekvéseire, ugyanígy a XX. századra a ter-

380

mészettudományok nagyarányu fejlődése és olyan mutatós eredményei, mint az atomerőművek és az űrrepülés nyomják rá bélyegüket. Ha azonban közelről vizsgáljuk a "nagy természettudomány" előretörését e két jellemző területen, amelyeken a látványos eredmények elérése nem jelent egyben az emberi társadalom tényleges szűkségeinek jobb és hatékonyabb közvetlen kielégítését, óhatatlanul felmerül a kérdés, nem teszi-e majd tönkre ez a látványos, nagyméretű természettudományos kutatási irányzat magát a természettudományt?! A "nagy természettudomány" műveléséhez hatalmas pénzüsszegek, a köz támogatása szükséges, ez pedig elkerülhetetlenül együttjár a publicitással. Ez az újságírói népszerűsítés azonban alapjában ellenkezik a tudományos módszerekkel; a természettudományos és műszaki eredményekre a népszerűsítő újságírás rácsap, ezen keresztül jutnak el a köz-höz, ahelyett, hogy megmaradnának a tudományos folyóiratok és tudományos konferenciák tudományos és objektív kereteiben. A "látványos" lesz a természettudományos standard, nem pedig a felfogható és megérthető elem. A természettudományos írás mérhetetlen elburjánzásának a következménye, hogy a legtöbb eredmény eredeti formájában elolvasatlan marad, csak előlévészett, kivonatolt formában jut el a köz-höz, úgy hogy az újságírás és természettudomány között a határok elmosódnak. További veszélyt jelent az is, hogy a tudományos kutatásokra költött hatalmas pénzüsszegek arra indítanak, hogy a pénzüsszegek nagyságát és ráfordítását tekintsék lényegesnek és nem a tudományos erőfeszítések nagyságát; ennek folytán a pénzürrfordítás és a tudós szellemi ráfordítása közötti határ is elmosódik. Mindehhez még hozzájárul, hogy a "nagy természettudomány" óriási méretű kibontakozása megnövelte a tudomány adminisztrátorainak, hivatalnokainak a számát, hiszen nagyszegű közpénzeket költenek el a kutatásokra, s ezeket ellenőrizni kell; s amint könnyebb pénzt költeni, mint szellemi, gondolati erőfeszítést tenni, úgy könnyebb azt mondani a tudósnak, hogy mit hogyan csináljanak, mint azt meg is csinálni. A hivatalnokok által uralt természettudomány a hivatalnokok által értett természettudománnyá válik, s ez rövidesen oda vezet, hogy gyengíti vagy akár jelentéktelenné teszi az eredményeket.

Mégis a "nagy természettudomány" létezik és a jövőben is létezni fog, de ügyelni kell arra, hogy három betegsége: a zsurnalizmus, a pénz és az adminisztráció ne tehesse tönkre, s mellette virulhasson a "kis természettudomány" is; az egyetemeken folyó kutatást se nyelje el, amely utóbbit pedig már igen komoly veszély fenyeget.

A "nagy természettudomány" pénzügyi következményeit vizsgálva, 1961-ben az USA állami kiadásai kutatásra és fejlesztésre a teljes szövetségi költségvetés 10 %-át, a bruttó nemzeti jövedelem 1,6 %-át, kerekén 84 milliárd dollárt emésztettek fel. 1952 óta a költségvetés kutatási ráfordításai évente 10 %-kal növekedtek. Mivel a nemzeti bruttó jövedelem csak 20 évenként duplázza meg magát, a kutatási ráfordítás viszont már 7 évenként duplázódik meg, ha tehát 65 év múlva az összes rendelkezésre álló pénzt kutatásra és fejlesztésre fogják költeni, akkor a "nagy természettudomány" valóban tönkretelheti az USA-t. Ezért helyes lenne mérlegelni, hogy 15 évi időtartamra kb. évi 1 %-át a bruttó nemzeti jövedelemnek fordítsák csak természettudományos kutatásra, s ezen belül is alaposan fontolják meg, hogy a látványos "nagy kérdések" kutatása mellett - amit presztizsok és a Szovjetunióval folytatott verseny tesz szükségessé - ne fordítsanak-e sokkal nagyobb összegeket olyan kérdések kutatására,

amelyek az embereket közvetlenül szolgálják, mint pl. a molekuláris biológia, a víz- és levegő-szennyezés megelőzése stb. Nyilvánvalóan inkább arra kell törekedni, hogy egy olyan közösség tagjai legyünk, amely először a világon gyógyítja meg a rákot, mint amely először küld asztronautát a Marsra. /V.P./

187

659.13/.14

A kép és hang útján történő tájékoztatás hatása a szakirodalmi források szerepére. - /Znamená vzrust edelovani informacni obrazem a zvukem soumrak literárnich pramenu?/ - WIESENBERGER, I. - Technická knihovna, 11.sz. 1963. 321-330.p.

Bár a hírközlő eszközök hazai fejlődése az elmúlt években igen erőteljes volt, ezideig nem befolyásolta a szakismeretek irodalmi forrásokból történő beszerzési módját, vagyis előnyeik nem ellensúlyozták a szakirodalom előnyeit. Attekintni a könyvkiadás keretszámait, a rádió- és televízió-előfizetők számát, az oktatófilmek kölcsönzésére vonatkozó adatokat. Az ismeretek rádió, televízió és film útján történő megszerzése több szempontból hátrányos. Időmegtakarítás csak ritkán áll elő. Az érdeklődő nem lassíthatja meg az érdeklődését leginkább foglalkoztató részeket. A képekben történő közlés károsan befolyásolja az ifjúság absztrakt gondolkodását. A szakirodalom felveheti a versenyt, ha ügyel arra, hogy aktuális kérdéseket, arányos terjedelemben, megfelelő tartalmi elrendezéssel és tagolással, a kérdések hatásos feldolgozásával és kidomborítási kívánt gondolatok gyakori hangsúlyozásával dolgozzon fel. Soha sem áll elő az a veszély, hogy a könyv és az egyéb szakirodalmi források alapvető tájékoztató jellege megszűnik. /A.Gy./

188

659.13/.14

Audio-vizuális eszközök a kutatásban és oktatásban. - /Les moyens audio-visuels au service de la recherche et de la formation/ - Informations - UPOD, 10.k. 11.sz. 1963.nov. 46-51.p.

A francia École Normale Supérieure, a Nemzeti Pedagógiai Intézet audio-vizuális szolgálata, a Nemzeti Tudományos Kutató Központ filmszolgálata és a francia Rádió és Televízió kerekasztal konferenciát rendezett 1963 augusztusában az audio-vizuális eszközök alkalmazásáról a kutatás és oktatás területén. Az elhangzott előadások témái a következők voltak: A kutatás módszerei; a vizuális és auditív érzékelés patológiája; a fotografiai kép a kutatás és oktatás szolgálatában; a kép és a nyelv közötti különbség; az oktatási gépek tanító és begyakorló/tréninget nyújtó/ lehetőségei; az élő nyelvek tanítása magnetofonnal és hangszerekkel; a "konkrét" zene /elektronikus zene szerepe a zenei kutatásban/; a rajzfilm mint az életre keltett rajz; az idő és tér vizuális észlelése; az idő és tér auditív észlelése.- Az előadásokat műszaki és tudományos, művészeti stb. filmek illusztrálták és a konferencia végkövetkeztetései, ill. további elemzésre váró kérdései a következőkben foglalhatók össze:

382

1. az audio-vizuális eszközök használata igen nagy hatású és ezért alkalmazásukat gondosan kell ellenőrizni, nehogy káros következményei legyenek; 2. vajon ilyen eszközök fokozott alkalmazása nem eredményez-e majd mennyiségi kulturát minőségi kultúra helyett? 3. ha el akarják kerülni, hogy milliók számára csak tömegkulturát adjanak, akkor gondosan és nagy felelősséggel arra kell törekedni, hogy a minőségi kulturát sokkal szélesebb rétegek számára éppen az audio-vizuális eszközök segítségével biztosítsák. /V.P./

189

659.13/.14

Az audiovizuális eszközök jelentősége a könyvtári munkában. - /Vyznam audiovizualnich prostredku v cinnosti knihovny/ - LEDVINKA, F. - Technicka knihovna, 1.sz. 1964.jan. 2-7.p.

Az audiovizuális eszközök kiegészítői a könyvtári tájékoztató szolgálatnak. Lehetővé teszik, hogy a szakismereteket az olvasásra nehezen rászoktatható olvasókhöz is eljuttassák. A használatos audiovizuális eszközök hatékonyságát kísérleti módszerekkel kellene vizsgálni. Különösen a költségesebb berendezésekre érvényes ez a követelmény. A közlés formája meg kell hogy feleljen az átvevő személy színvonalának. Ezek az eszközök tehát jó kiegészítői lehetnek a hagyományos könyvtári munkának. Nem csupán műszaki-szervezési intézkedéseket, hanem a műszaki könyvtári szolgálat új formáját jelentik. Az előadói és propagandatevékenység állandó eszköze az állókép- és filmvetítés.

Ugyancsak jól hasznosítható ismeretközlésre a kisminta-technika is. Célszerű a rádióban és televízióban elhangzó ismeretterjesztő előadásokat audiovizuális eszközökkel szintén rögzíteni. Helyes, ha a televízió adásaiban helyet kapnak a műszaki szakirodalmi tájékoztatók. Külföldön erre már kialakult gyakorlat van. /A.Gy./

190

659.23/.24

Műszaki-gazdasági tájékoztatási napok - a műszaki-gazdasági propaganda komplex eszköze. - /Dui VTEI-komplexná akcia technicko-ekonomickéj propagandy/ - MICATEK, M. - Technické knihovna, 12.sz. 1963. 369-375.p.

A Szlovák Műszaki Könyvtár 1959-től rendez műszaki-gazdasági tájékoztatási napokat. Eleinte csupán a műszaki szakirodalom új területeit állították ki, majd beszélgetéseket szerveztek a résztvevőkkel és az ilyen alkalmakat kölcsönzésekkel kötötték egybe. Ankéntokon igyekeznek tisztázni az igényeket és leszűrni az addig végzett munka kritikáját. Ma a tájékoztatási napok fő anyaga: a/ a különleges műszaki szakirodalom újdonságai, b/ segédletek, szabadalmi és szabványértékesítők és ilyen tárgyú kézikönyvek, c/ külföldi műszaki könyvkiadók katalógusai, d/ a műszaki-gazdasági tájékoztatómunka módszertani segédletei, e/ vállalati irodalom, szabványok, f/ előadások, beszélgetések, szemináriumok és konzultációk a tájékoztatási szolgálatról, g/ műszaki filmek vetítése, h/ anketók, az igények tisztázása,

a végzett munka elbírálása stb. céljából, 1/ műszaki és könyvtári dolgozók instrualása, j/ könyvtári kirándulások. Kiállítják az új beszerzésű anyagot, tankönyveket. Meghívják a könyvek szerzőit nyilvános beszélgetésekre. /A.Gy./

191

659.23/.24

A műszaki-gazdasági tudományos tájékoztatás és az új tudomány és technika. - /Úspěch VVEI - úspěch realizace nové vedy a techniky/ - TOMAN, J. - Technické knihovna, 12.sz. 1963. 362-368.p.

A műszaki-gazdasági tájékoztató munka főbb veszélyei: az öncélúság, szétforgácsolódás a sok téma között, a gyakorlat igényei nyomkövetésének és a tudomány és technika hasznosítási tervének hiánya. A tájékoztató szolgálatban hagyományos módszerek alakultak ki. Annak elbírálására, hogy ezek a módszerek megfelelők-e, a szovjet tájékoztató intézmények az új referátumokhoz külön cédulát mellékelnek, amelyeken nyilatkozatot kérnek arról, hogy az adott új technika a vállalatnál bevezethető-e, ill. miért nem. Csehszlovákiában első sorban a külföldi szakirodalom megismertetése a fő cél, ezért a tájékoztató munka gazdaságossága nehezen követhető figyelemmel. Svédországban a tájékoztatói központok dolgozóinak jövedelmét kizárólag a nyújtott szolgálat ellenértékéből fedezik. Az információk lehetnek tájékoztató jellegűek és megvalósításra szántak. Szükséges, hogy műszakiak működjenek közre az információk kiértékelésében. Erdemes lenne a tájékoztatói szolgálat dolgozóit külön díjazni abból az elért gazdasági eredményből, ami a tájékoztatás nyomán a népgazdaság számára fakad. /A.Gy./

192

659.23/24:629.12/438/

A tudományos műszaki és gazdasági tájékoztatás a lengyel hajóépítésben. - /Das wissenschaftlich-technische und ökonomische Informationswesen im polnischen Schiffbau/ - SYLWESTROWICZ, J. - Schiffbautechnik, 13.k. 10.sz. 1963.okt. 528-530.p.

A lengyel hajóépítési tájékoztató szolgálat egy messzeágazó információs hálózat szerves része. Információs anyagának rendszerezésére - miután az ETO 629.22 alosztálya meglehetősen elavult - egy annál jóval rugalmasabb, speciális decimális-iparági-szakrendszert használnak.

A Minisztertanács határozata értelmében 1962-ben műszaki és gazdasági tájékoztató hálózat létesült a hajóépítés számára is, melynek iparági központja a gdanski Központi Hajóépítés Tervező Irodában működik. Ennek feladatkörébe első sorban a hajóépítés tartozik, ezért szükségessé vált a tengeri halászat és a hajózás, valamint kikötőszolgálat részére egy-egy külön iparági központ felállítása is.

A hálózat további tagjai a nagyobb hajógyárakban felállított üzemi tájékoztató irodák, melyek maguk nem végeznek dokumentációs tevékenységet, csak az iparági központból érkező információkat értékelik ki és közvetítik.

A lengyel tájékoztató szolgálat jelenlegi problémája a szakterületi és iparági tájékoztató központok tevékenységének koordinálása és az információszolgáltatások nemzetközi cseréjének megindítása. Az iparági központok közötti együttműködése a figyelőkartonok cseréjével egyes hazai intézmények között már megkezdődött, e hasonló kapcsolatokat létesítettek szovjet és bolgár iparági központokkal is.

/Dzs./

193

659.24/.25:65.011.001.4

Párhuzamos kutatások. - /Unintentional publication in research/ - MARTYN, J. - New Scientist, 21.k. 377.sz. 1964.febr. 6.p.

Az ASLIB kutatási csoportja felmérést végzett annak megállapítására, vajon valamely tudományos kutatási feladat teljesítéséhez szükséges költségráfordítás hogyan alakult volna akkor, ha a kutatók idejében a kutatók előtt már a mások által elért, e feladattal kapcsolatos eredmények ismertek lettek volna. Az iparban, egyetemen és állami intézetekben dolgozó 677 vegyész, fizikus, biológus, pszichológus és matematikus kutatónak feltett egyik felmérő kérdése: "A jelenleg folytatott kutatási munkája folyamán rábukkant-e a szakirodalomban olyan információra, amelynek szeretett volna már birtokában lenni a kutatási feladata /terve/ beindításakor?" 22 % = 144-en igennel válaszolt s többen nem is egy ilyen szakirodalmi forrást, összesen 245 példát hoztak fel. A kutatók ezeket a szakirodalmi információkat négy kategóriába sorolták, az alábbiak szerint:

A megtalált szakirodalmi tájékoztatás	A felhozott példák /esetek/ száma
1. - azt mutatta, hogy saját kutatásuk előre megfontolt szándék nélkül párhuzamos volt mások munkájával	43 esetben
2. - ha azt előbb ismerték volna, arra indította volna őket, hogy saját kutatásukat egészen másképpen tervezzék meg	36 esetben
3. - gyakorlatban azt eredményezte, hogy kutatási tervükben egy-egy változtatást eszközöltek	60 esetben
4. - ha arról korábban szereznek tudomást, idő, pénz és kutatási munkaráfordítást takarítottak volna meg	<u>106 esetben</u>
	245

Az így felismert párhuzamos munka okozta veszteség egyáltalában nem elhanyagolható; ha csak az 1. és 4. kategóriát vesszük figyelembe, akkor is a 647 kutatási munkából 88 olyan kutatási feladat volt - az összes feladatnak 14 %-a - amelynél nem sikerült idejében publikált szakirodalmat felfedni. Még ha fel is tételezzük, hogy bár elért eredményről volt szó, a publikálás lassúsága miatt ezek a kutatás beindulásakor még nem jelenhettek meg, ez sem tehet ki 1/3-

nál többet. Következésképpen a ráfordítási veszteségek, amelyek a már publikált szakirodalom kellő időben való felfedésével elkerülhetőek lettek volna, legalább 9 %-ra tehető /14 % 2/3-ára/. Bár nem lehet ezt a százalékból kifejezett mutatót közvetlenül pénzre átszámítani, mégis durva becsléssel megállapíthatók a következők: a kutatási feladatokra szánt összegek 10 %-a megtakarítható lett volna, ha a vonatkozó információkra előbb bukkannak rá; lehet, hogy ez a becslés túl magas olyan esetekben, amikor "idő, pénz vagy munkaráfordítás megtakarításáról" beszélünk, viszont alacsony olyan esetekben, amikor részleges vagy teljes párhuzamos munkáról van szó. Ezért óvatos becslés az lehet, hogy a kutatásokra fordított összegeknek 0,9%-a /9 %-nak a 10 %-a/ megtakarítható lett volna, ha minden, a kutatásokkal kapcsolatban már publikált információt időben megtaláltak volna.

1962-ben Nagy-Britanniában kutatásra és fejlesztésre 640 millió angol fontot fordítottak, tehát így 6 millió angol font volt az a legminimálisabb összeg, amelyet hiábavalóan költöttek el azért, mert a már publikált információ korábban nem állt rendelkezésre. Ha feltételezzük, hogy egy kutató tudósnak a költsége /az őt munkájában segítő szerveset költségeit is számítva/ évente 8000 angol font, ez a fenti veszteség szám szerint egyenértékű azzal, hogy 750 kutató tudóst hiábavalóan fizettek azért, hogy ne csináljanak semmit.

Akármiilyen kegyetlen is ez a megállapítás, még messze van a valóban elcsenvedett veszteségtől, hiszen ha a táblázat 2. és 3. csoportját is bevonják a számításba, további nem elhanyagolható felesleges kutatási kiadások is adódnak, nem beszélve arról, hogy a táblázatban szereplő adatok csak azt veszik figyelembe, amikor sikerült később valamely szakirodalmi információt valóban felfedni, holott bizonyosan akad számtalan felhasználható információ, amelyre később sem sikerült rábukkanni! Ilyen körülmények között az évi kutatási ráfordítás párhuzamos munka következtében előálló vesztesége könnyen a 6 millió angol font kétszerese is lehet. /V.P./

194

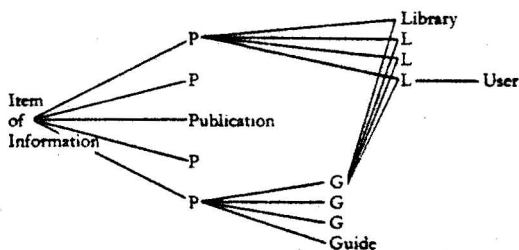
659.24:658.57

Az információ-közlés /továbbítás, terjesztés/ kutatásának jelenlegi helyzete. - /The present state of research into the communication of information/ - VICKERY, B.C. - ASLIB Proceedings, 16.k. 2.sz.1964. febr. 79-88.p.

Az információk továbbadásának problémája évezredek óta tekinthet vissza, mégis a jelenkor égető követelményévé azért vált, mert a hatalmas ütemű tudományos és technikai fejlődés által létrehozott információs igények növekedése a nem kielégítő szakemberlétszám következménye; ennek kiegyenlítésére pedig az információk feldolgozását és áramlását meg kell gyorsítani. Ez tette szükségessé ezen a területen kutatások és vizsgálatok megindítását, amelyeknek célja mind az új információközlési módszerek hatékonyságára vonatkozó adatok feltárása.

Az eddigi kutatások az információk áramlásával foglalkozva megállapították, hogy 1. a magas képesítésű kutató tudósek többet olvasnak, mint az alacsonyabb képzettségűek vagy műszaki képesítésűek; 2. egyes kiadványtipusok /pl. folyóiratok vagy anyanyelven írt közlemé-

nyek/ olvasottabbak másoknál; 3. egyes felhasználók olvasási célja inkább specifikus adatok felkutatása, mint az általános szakmai érdeklődés. Mindezek a megállapítások azonban nem érintették a dolog lényegét, az információáramlás általánosítható törvényszerűségeit, amire az információáramlás modelljét szükséges felvázolni; ez az információ-egység utját ill. csatornáit ábrázolja a felhasználóig /U/. Az információ-egység /I/ többféle kiadványban /P/ is megjelen-

het, erről több bibliográfiai /dokumentációs/ kiadvány /G/ tehet említést és mind az egyes eredeti kiadványok, mind pedig a dokumentációs kiadványok megtalálhatók egy vagy több könyvtárban /L/. Az információ továbbítása nem történik meg, ha bármely választott csatornában akadály /zárlat/ van; ha tehát a felhasználó nem tudja melyik könyvtárat hasz-

nálja, a zárlat az LU csatornában van; ha nem tudja, milyen bibliográfiai utmutatót használjon, akkor a zárlat a GL csatornában található; ha a bibliográfiai utmutató nem öleli fel a megjelent kiadványt, vagy azt nem megfelelően indexelte, a zárlat a PG csatornában van; ha a kiadvány nem kapható a könyvtári hálózati rendszerben, úgy a zárlat a PL csatornában lesz; végül ha a kiadványban az információ-egység helytelenül vagy nem kielégítően került leközlésre, vagy olvashatatlan idegen nyelvű, úgy a zárlat az IP csatornában van.

A dokumentációs tevékenység kutatásának nagyobb része foglalkozott eddig a PG csatornában keletkező zárlatokkal: az információ kivonatolásával, indexelésével, katalogizálásával, bibliográfiai jegyzékek foglалásával és ezek hatékonyságával a visszakereső irodalomkutatásban. Viszont a többi csatornák kutatására kevés időt fordítottak; lehetséges pl., hogy a GL csatornára vonatkozó kutatások felderíthetők, hogy milyen nagy fontossága lenne a megfelelő bibliográfiai utmutató eszközöknek, kalauzoknak; milyen típusú irodalomkutatáshoz milyen fajtájú bibliográfiai utmutatók volnának jól használhatók, melyeknek van viszonylag nagyobb hatékonysága: a tárgyszavas rovatbeosztásnak, magának a referátumnak vagy a mutatóknak? A modellből is látható, hogy az információ-egységtől a felhasználóig vezető lánc minden szakaszában duplikáció, pármuzamosság van: több publikáció közli ugyanazt az információt, több bibliográfiai utmutató regisztrálja ugyanazt a publikációt; több könyvtár tárolja ugyanazt az anyagot. Holott a gazdasági hatékonyság megkövetelné e tekintetben a legésszerűbb mérték kialakítását.

Eppen ezért az NLL elhatározta, hogy módszeres kutatást végez saját tevékenysége alapján mindenekelőtt a PL csatorna kielégítő működésére vonatkozóan, majd később a PG, a GL és az LU csatornák tekintetében. Így pl. a befutó kölcsönzési igények alapján kibővítik majd a leggyakrabban igényelt folyóiratok bázisát, elemzik, hogy a beérkező referáló folyóiratok mennyire törekednek területek lehető teljességgel való feltárására, mi a relatív értéke a teljes referátumnak a csak címleírást nyújtó szolgálattal szemben, vajon a refe-

rátumok késői megjelenése hátrányos-e a kutatások szemszögéből, végül milyen mértékben igényelnek a felhasználók olyan szakirodalmi anyagot, amely nem tartozik saját szűkebb szakterületükhöz.

A dokumentáció területén jelenleg folyó kutatások jelentős részét az USA-ban és Angliában egyaránt állami eszközökből finanszírozzák. Csak a National Science Foundation, Office of Science Information Service, az Egyesült Államokban az 1962. év során 7,5 millió dollárt költött a dokumentáció korszerűsítésére; ugyanakkor az USA könyvtárügyi tanácsa 1957 és 1962 között 5 millió dollárt fordított hasonló célokra. Angliában korántsem ilyen nagymérvű az ilyen ráfordítás, de átgondolt munkával mégis jó vizsgálati-kutatási eredmények születhetnek. /V.P./

195

659.24:658.57

Az információ-közlés jelenlegi helyzete c. előadás vitája. Az elnök hozzászólása. - /Discussion to the present state of research into the communication of information/ - WILKES, L.T. - PENNY, J. - ASLIB Proceedings, 16.k. 2.sz. 1964.febr. 88-91.p.

Az ASLIB 1963. évi konferenciáján a legélénkebb vita B.C.VICKERY előadását követte. L.T.WILKES szerint arra kell ösztönözni a tájékozható szakembereket, hogy magának az információnak különféle típusait, fajtáit is gondosan elemezzék, mert lehetséges, hogy a hatékony információ-közlés a továbbadott információ típusától, sőt a közlés körülményeitől is függ. Különbösen érdekes volt egy az USA-ban szociológusok által végzett felmérés, amelyben kutatók kis csoportjait vizsgálták; egyes csoportoknál minden tagnak egyenlő mérvben bocsátották az értékes információt rendelkezésre, más csoportokban csak az adott csoport un. vezetőjének. Kiderült, hogy az egyenlő mérvben minden csoporttagnak nyújtott információt jobban hasznosították, mint a csak a vezetőnek adott, ugyanolyan értékű információt; az utóbbit a vezetőtől a csoport többi tagja nem vette át, mint ahogy a vezető szerepét más vonatkozásban is többször nem fogadták el. Az is megállapítható volt, hogy túl sok betáplált információ nem segítette elő a döntés meghozatalát, bekövetkezett az "információ-tulterhelés" jelensége. Sőt az egyes információk közlésének sorrendje is hatással volt a hozott döntésekre, amennyiben más és más típusú döntéseket hoztak más és más információközlési sorrendet követően. Mindezek a jelenségek felvetik a problémát, nem lehetne az ilyen vizsgálatok eredményét felhasználni a "tudományos kutatások adminisztrációjának tudománya" kialakítására? Az információ-közlésnek, mint emberi tevékenységnek is szüksége van alapos "plackutatás"-ra, az "eladható" információk piacának, felvevőképességének, fogyasztói lélektanának vizsgálatára.

J.PENNY a tudományos kutatás egyik szervezési problémájának tekintti a hatékony információ-közlés megvalósítását. Ebben a tájékoztatási szakember is résztvesz tanácsadóként a gazdasági, a biztonsági, a szervezés-hatékonyági szakemberek oldalán, amely utóbbiaknak a tanácsadásban az operációkutatás olyan eszközei állnak már rendelkezésre, mint a CPM és a PERT elemzési módszerek. Szerinte a dokumentációs tájékoztatás megszervezésének, szervezeti feltételeinek és felépítésének kutatását kell mielőbb előtérbe helyezni. /V.P./

388

Intézkedések a tájékoztatás színvonalának megjavítására a német iparban. - /Die Massnahmen zur Verbesserung des Informationsstandes in der deutschen Industrie/ - MERTENS, P. - Betriebswirtschaftliche Forschung und Praxis, 15.k. 4.sz. 1963.ápr. 215-226.p.

Decentralizált tájékoztatási szervezetben egy üzem minden egyes osztálya vagy minden egyes munkatársa maga felelős a saját tájékoztatási szintjéért. Előnye, hogy mindenkor a szakemberek gondoskodnak saját szakmai tájékoztatásukról. Hátránya: sok a párhuzamos munka, valamint az információk nem állnak mindenkor a többi munkatársak, a vállalat rendelkezésére, s így nem történik meg a tájékoztatási adatok tudatosítása.

Az üzemen belüli centralizált tájékoztatás történhet tájékoztatási mérnök /literature engineer, information officer/ segítségével. Státusa egy laboratóriumi kutatóénak felel meg, ahol is - munkamegosztás útján - a laboratóriumi kutatók egy csoportja a kísérleti technikára, míg a tájékoztatási mérnök/ök/ a kutatási téma irodalmi feldolgozására specializálják magukat. Az üzemen belüli centralizált tájékoztatás történhet szakkönyvtár, tájékoztatási osztály felállításával. Feladata mindenfajta műszaki információ gyűjtése, ezek továbbítása az érdekelt munkatársak felé, valamint egyszerű tárolás megoldása.

Az üzemi információk igényeket ki lehet elégíteni úgy is, hogy külső intézeteket, vállalaton kívüli tájékoztatási szervezetet biznak meg a tájékoztatási feladatokkal.

Az NSZK-ban a következő tájékoztatási rendszereket használják sikeresen az üzemi, vállalati munkában:

Codeless Scanning System /Vergleichen ohne Verwendung von Codes/= összehasonlításos módszer kódok alkalmazása nélkül, és ennek egy rokonát, az Auto-Code System-et /önkódolási rendszer/;

GREMAS-rendszer, Genealogisches Recherchieren durch Magnetband-speicherung = mágnesszalag tárolás segítségével történő származási kutatás. Ez utóbbit csak a kémia területén használják. /Sz.T./

Mit olvasnak és miért? - /What they read and why - Israel version/ - WELLSCH, H. - ASLIB Proceedings, 15.k. 11.sz. 1963.nov. 323-332.p.

Az izraeli Állami Vizgázdálkodási Tervező Intézet a szervezetéhez tartozó mérnökök és technikusok körében 400 kérdőív kiküldésével felmérést végzett, hogy a tájékoztatási igényeket megállapíthassa.

152 megválaszolt kérdőív alapján az egyes kérdések, ill. válaszok az alábbi képet mutatták:
1.kérdés:

Ha információra van szüksége olyan műszaki problémában, amelyet saját maga nem tud megoldani, kihez fordul?

az intézeti könyvtárhoz	52 %
az intézetben dolgozó szakemberhez	35,5 %

más szakemberhez	10 %
más intézethez	0,6 %
saját könyvtárhoz	1,9 %

2.kérdés:

Általában a saját intézeti könyvtár megadja-e a kért információ-t?

igen	79,6 %	/ebből 1/3 bizonyos fenntartással élt/
nem	17,8 %	
nem tudja megadni	2,6 %	

/A nem-mel válaszolóknak több mint a fele egyáltalában nem olvas rendszeresen, nem olvas folyóiratot!/
3.kérdés:

Van-e valamilyen akadálya annak, hogy bizonyos témákra információt kapjon, s miért?

nincse	45,4 %
nincse rá irodalom	23,6 %
készedelmesen kapja az irodalmat	15,8 %
lehetetlen a kívánt anyagot megkapnia	4,6 %
egyéb nehézségei vannak	3,9 %
nem válaszolt	3,9 %

4.kérdés:

Ki és hogyan hívja fel figyelmét a munkájával összefüggő egyes, önt érdeklő cikkekre, könyvekre?

a könyvtár	57,9 %
intézeti kollégák	34,2 %
intézetben kívüli kollégák	11,0 %
rendszeres irodalomkutatók révén	31,5 %
referáló lapok révén	22,4 %
véletlen folytán	13,8 %
nem tudja	1,9 %

5.kérdés:

Rendszeresen hány szakmai folyóiratot olvas?

A kapott válaszok azt mutatják, hogy e szám általában 6 felett van.

6.kérdés:

Általában mit olvas el a műszaki folyóiratokban?

	Összes olvasók	Akik 1-5 folyóiratot olvasnak	Akik 6-nál többet olvasnak
	%	%	%
tartalomjegyzéket	33,5	40,5	42,8
elméleti cikkeket	44,7	52,8	46,4
gyakorlati cikkeket	80,9	96,1	85,7
kivonatot és irodalomjegyzéket	29,6	28,8	53,5
hirdetéseket	25,6	28,8	32,1
rövid híreket	30,9	37,5	39,2

7.kérdés: Hol olvassa a műszaki irodalmat?

otthon	46,7 %
munkahelyen	5,2 %
vagy otthon vagy a munkahelyen	52,0 %

könyvtárban	4,6 %
autóbuszon	3,2 %
nem olvas	0,6 %

8.kérdés:

Lehet-e a könyvtár szolgáltatásait az alábbiakkal javítani?

több hely a könyvtárban /olvasóhelyiség/	53,3 %
több folyóirat előfizetésével	22,4 %
kevesebb folyóirat előfizetésével	3,2 %
több könyvvásárlásával	12,5 %
havonta egyszer egy saját könyvtári irodalomjegyzék kiadásával	26,9 %
ez nem szükséges	1,9 %

9.kérdés:

Milyen idegen nyelvű szakirodalmat részesít előnyben?

angol	32 %
francia	25 %
német	25 %
oroszl	18 %

/V.P./

198

659.24.001.4

Szabadon ömlesztve vagy megszűrve? A műszaki tájékoztatás irányítása. - /Free-flow or filtered? Routing technical information/ - Machine Design, 35.k. 15.sz. 1963.jun.20. 147-149.p.

A műszaki tájékoztatás jelenlegi helyzetét jellemezve állapították meg, hogy a hozzáférhető információk szinte elképzelhetetlen mennyiséget jelentenek, mégpedig percenként 2000 oldalt.

A Machine Design c. folyóirat kiadója 1000 mérnöknek és műszaki vezetőnek tette fel a kérdést: érzik-e a mérnökök, hogy az információ abszolút mennyisége kritikus problémát vet fel, hogy munkájuk eredményessége, gyártmányaik minősége megszenvedni az információs áradatot.

1. Megkapják-e a mérnökök az eredményes munkához szükséges információt? A megkérdezettek közül a mérnökök 61 %-a, a vezetők 85 %-a igennel felelt, világosan különbséget téve azonban a tájékoztatás áradata és haszna között /e megállapítás a további kérdésfeltevést már befolyásolta/.

2. Az a tény, hogy a munkaidő alatt kevés idő fordítható az új műszaki információk megismerésére, komolyan akadályozza-e a feladatok megoldását? A mérnökök válasza szerint 45 %-nál igen gyakran, 46 %-nál néha, 6 %-nál soha, a vezetőknel e válaszok 30 %, 61 % és 7 % arányban jelentkeztek.

3. A mérnökök 71 %, a vezetők 41 % egyetértett azzal a megállapítással, hogy a mérnökök igen kevés ösztönzést kapnak arra, hogy a fejlődéssel saját szabadidejük terhére tartsanak lépést.

4. A legfontosabb probléma a mérnökök megdávása a felesleges, szükségtelen információktól. Arra a kérdésre, hogy költségekbe verhető-e valaki az irodalom folyamatos figyelésével és a vonatkozó anyagoknak a megfelelő személyekhez való irányításával a mérnökök 66 %-ának, a vezetők 52 %-ának válasza: erre szükség lehet. Az időhiány lehetetlenné teszi, hogy az érdekelt az érdeklődési körébe

tartozó egész anyagon keresztülmenjen, de biztosítani kell, hogy egy fontos adat se maradjon ki. Itt külön megjegyzésre érdemes azonban, hogy a szelekciót szükségtelennek minősítők száma elég nagy, a mérnökök 1/3-a, a vezetők 40 %-a.

A cikk befejezésésként a műszaki könyvtárak lehetőségeit elemzi, és megállapítja, hogy a műszaki társadalom döntő többségének igénye a műszaki könyvtárak és szolgáltatások további fejlesztése. /G.M./

199

659.24.007.2

A tájékozott mérnök. - /The Cognizant Engineer/ - MURDICK, R. - Machine Design, 35.k. 10.sz. 1963. ápr. 116-119.p.

A nagyszabású mérnöki tervek, beruházások olyan bonyolultak, hogy a tervek elkészítése, koordinálása a sikeres megvalósítás leglényegesebb eleme. A tájékozott irányító mérnök feladata a koordináló, kapcsolat-fenntartó munka. Ő maga nem tervez, de bekapcsolódik a tervezési munkákba: a különféle beszerzési lehetőségekről, a berendezések teljesítőképességéről, mértékéről információkat szerez be, valamint műszaki indítványokat tehet minden olyan tevékenységgel kapcsolatban /tervezés, kivitelezés, gyártástechnológia stb./, amelyek a terv teljesítésére, a termékek minőségére, az előállítás költségeire befolyást gyakorolhatnak.

A tájékozott irányító mérnök a tervezési /műszaki/ igazgató és az üzemmérnökök között helyezkedik el az üzem életében. Módszere: kapcsolat fenntartása mindazokkal a személyekkel, csoportokkal, intézetekkel, akiknek a munkája befolyást gyakorolhat a termelés célkitűzéseinek megvalósítására. /S.Z./

200

677:002

Textilipari figyelőkarton szolgálat. - /Die Dokumentationskartei über Textilwesen/ - SYDLER, J.P. - Textil Rundschau, 18.k. 9.sz. 1963. szept. 485-487.p.

Svájcban elsőként a műszaki főiskola könyvtárának vált feladattá valamennyi szakterület tudományos és műszaki szakirodalmának gyűjtése. Az irodalom mennyiségi növekedése következtében 1930-ban már dokumentációs központot létesített elsősorban az elektrotechnikai anyag feldolgozására. Ezt rövidesen egyéb szakterületek követték. Amikor kiderült, hogy egyes szakágazatokban már működik dokumentációs szolgálat az országban, hamarosan megteremtették ezeken a területeken az együttműködést is.

A textilvegyészek első zürichi konferenciáján elhatározták a textilipari dokumentáció megteremtését és ugyancsak a főiskola könyvtárához fordultak. Az évek folyamán azonban újabb probléma merült fel. A főiskolai könyvtár dokumentációs központja a műszaki tudományok széles területét öleli fel és itt az ETO használata kitűnően bevált. A textilipar feldolgozására az ETO azonban nem látszott alkalmasnak, mivel egyrészt határterületei, pl. a kémia, fizika, mérés- és réstechnika stb. messze szétszóródtak, másrészt speciális szakágai-

392

nak teljes kifejezésére az ETO nem bizonyult elegendőnek. Az újonnan létesített svájci textilkészítési szakrendszer számai különböző szempontokat jelölnek meg: eljárásokat, anyagokat, segédesszközöket stb. tehát az gépi válogatásra kiválóan alkalmas többdimenziós osztályozás. Ezzel szemben a dobozokba rakott katalógus csak egy dimenziós. Az egyes dokumentációs irodák rendszerint más-más szempontokat helyeznek előtérbe a kartonok lerakásánál. A gépesítés megoldásáig tehát, ha egy üzemnél egy témát nem saját szempontjuk szerint kutatnak, legelőszérűbb a másik üzemhez fordulni, esetleg a műszaki főiskola közvetítésével. Ugyanez lehet a helyzet a határterületek esetében is. A dokumentumok kölcsönzésénél szintén feltétlenül szükség van központi dokumentációs szervre. /Dzs./

201

681.188:028

Az adatfeldolgozás gyakorlatából. III.rész. Írástípusok a gépi olvasáshoz. - /Aus der Praxis der Datenverarbeitung. Teil III. Die Schrifttypen für maschinelles Lesen/ - DE BEAUCLAIR, W. - Automatik, 8.k. 11.sz. 1963.nov. 437-441.p.

A gépi olvasás /jelfelismerés/ követelményei:

1. Az olvasás biztonsága,
2. Az olvasás gyorsasága. /Az IBM 1418 gép olvasási sebessége nem stilizált betűknél 480 jel/sec; a Burrough-E-13B az előkészített betűknél 1080 jel/sec./ A gépi olvasás céljára stilizált számsor.
0123456789 Felső sor a SEL CZ-13, az alsó az IBM-1428 géphez.
0123456789

3. A jelek könnyű kinyomtathatósága.
 4. A rendszer gazdaságossága /beleértve az előkészítést és a feldolgozást is./
 5. Az írás biztonsága.
- A nyugatnémet posta különböző hivatalai több kísérletet folytattak annak megállapítására, hogy a fenti követelményeknek mely ismert berendezés és rendszer felel meg a legjobban. /B.S./

202

681.621.5

Multilith direkt-foto eljárás. - /Multilith Foto-Direkt-Verfahren/ - Reprographie, 4.k. 1.sz. 1964.jan./febr. 22.p.

Az új Multilith direkt-foto eljárással 60 mp alatt előállíthatunk egy nyomásra kész ofszetfóliát. A fólia mérete 254 mm x 420 mm, vagy 228 mm x 355 mm.

A direkt eljáráshoz a következő felszerelés szükséges:

1. speciális reprodukciós kamera, mely prizma segítségével oldalhelyes képet eredményez a direkt átvitelhez,
2. Multilith-előhívógép kétfüzdős eljáráshoz,
3. Multilith-kisofszet nyomdagép.

Az egyes munkafolyamatokhoz a következő idők szükségesek: 10 mp megvilágítás, 20 mp előhívás, 20 mp stopfüzdő, 30 mp a fólia befogása a nyomdagépbe, tehát másfél percen belül megkezdhető a nyomás. A

használt fóliák megőrizhetők és újra felhasználhatók. Egy fóliáról több ezer nyomás készíthető kitűnő minőségben. /G.A./

203

686.1.001.7

A dokumentációs kartotékkártyák összeállításának célszerű módszere. - /Ein rationelles Verfahren für das Zusammentragen von Karteikarten des Dokumentationsdienstes/ - RIEGER, H. - Dokumentation, 11. k. 1. sz. 1964. jan. 21-23. p.

A dokumentációs kartotékkártyákkal kapcsolatos munkák közül a legtöbb időt a nyomtatott kártyák rendezése emészti fel. Ennek gépesítésére is folynak kísérletek, de az csak havi többmilliós példányszám esetén rentábilis.

A munka manuális elvégzésének igen termelékeny módszerét a Német Dokumentációs Intézet /IfD/ lipcsei irodája két év óta alkalmazza a legjobb eredménnyel.

A kártyákat ETO számok szerinti csomagokban a válogatóasztalra polcolják és az expeditőr minden csomagból egy-egy kártyát kivéve újabb csomagokat készít, amelyek már az összeállított kártyákat tartalmazák. Ha az összeállítás 14-16 számnál többből áll, két-három lépcsőben hajtják végre a műveletet. Ilyenkor célszerű több személy alkalmazása. Az első összeállított csomagot a dolgozó a következőnek adja át, aki ehhez szedi össze a további 14-16 számot.

A cikk tanácsokat ad és részletezi a kártyacsomagok célszerű elhelyezését, példát közül egy 196 referátumból álló küldemény összeállítására.

Az intézet ezzel a módszerrel az előírt négyhetes átfutási időt egyharmadánál kevesebbre csökkentette. /E.F./

204

772.9

THERMO-FAX - több, mint egy másolási eljárás. - /THERMO-FAX, mehr als ein Kopierverfahren/ - Reprographie, 3. k. 8. sz. 1963. okt./ nov. 188. p.

A másológépek, mint racionalizáló eszközök, ma már nélkülözhetetlenek az irodák számára. Mivel beszerzési áruk elég magas, fontos, hogy sokoldalúnak legyenek. A THERMO-FAX készülékek száraz eljárással működnek, gyorsak és költségesen világitásnál használhatók. Az "Assistant" és a "Secretary" Type 45 modellek DIN A 4-es másolatokat készítenek 7 féle minőségben kapható speciális papírra. THERMO-FAX vetítővel vetíthető transzparens másolatok is készíthetők 250x250 mm-es nagyságban.

Az "Encore" modell speciális "Multipapir" felhasználásával teljesen automatikusan készít percenként 25 másolatot. A "Secretary" Modell 47, hasonló papíron dolgozik, de nincsen automatizálva és egyszerű másolási munkára is használható.

A "Filmsort 1000" mikrofilm felvevőgép DIN A 2-es dokumentumokról készít felvételeket oly módon, hogy a lyukkártyába montírozott filmet 45 mp alatt teljesen szárazra kidolgozza. Szükség esetén 4 db

Figyelmeztetés

A 4-es dokumentum is fényképezhető, vagy dupla oldalaknál az első és hátsó oldal egy Filmsortkártyán rögzíthető.

A "FILMAC 100" kombinált olvasó és nagyítógép DIN A 4-es, a "FILMAC 200" DIN A 2-es formátumra nagyít 5 mp alatt, sötétkamra nélkül 16 mm-es és 35 mm-es filmről. /G.A./

:
:: ::